

„Ilyen Messiás is csak nekünk adatik”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XII. ÉVFOLYAM 2001. 22. (346.) SZÁM — NOVEMBER 25.

ára 3000 lej

Jakab Ilona: Szeged

- Király László: Sókert
- Szócs István: Úgy is tudom, hogy te vagy!
- Fodor Sándor: Panek Zoltán
- Pomogáts Béla: Templom és iskola
- Czegő Zoltán: Dsida
- Lászlóffy Csaba: Párhuzamos emlékezések
- SERÉNY MÚMIA

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Alkalmazott alvilág

"Fürdik a holdvilág az ég tengerében"... Tényleg fürdik, ahogy évente egy tucatszor megtelik a gyönyörű jelenség, de én már hozzá hallom a dallamot is, amitől ez a jellegzetesen Petőfi-romantikus versezet mé-lázó, nótázó társaságok, mulatozók nemzedékeinek repertoárjába került, a *Kis lak áll meg a Fa leszek, ha fának vagy virága* mellé. Csak egy ilyen megátal-kodott, mindent a mai korrall társító s bármiből csakis a kommentárt kihalló botfűlű lehet olyan hangulatrontó, varázslat-megtörő, aki egyebet is kihall-gat belőle. Abból, hogy tessék, Petőfiéknél még mé-láz a "ha-ramja", nem ő bontja le a "kis lakot", a szülőházat, a falut, a várost, a hazát, ha az újabb gaz-dasági érdek úgy kívánja. Sőt egyenesen azon mé-láz (pedig mese nincs: ő is gonosztevő, ha ama gonoszság más fázisokhoz képest még üde, egyenesen na-iv és festői, romantikus, rokonszenves is még, se diplomata táskája, se mobiltelefonja, egyetlen baltája van csupán, mellyel végrehajtja ügyleteit, üzleteit, mai kifejezéssel adó-csalásait) — nos azon mé-láz, hogy ama ház bizony összedőlt, és helyén — vagy csak jelképe-sen helyette — áll bizony a bün-tetésvégrehajtás virtuális és emberijogoktól tüskés intézmé-nye! Hah, mely kilátások! Egé-szen emberszabású még a do-log: a betyárt a téli naplementé-ben prüsszögve viszi a ló, háta mögött két farkasok, feje fölött holló, lehet a Szilágyi Erzsébet levelét szállító le nem lőtt ma-dár maga. Még nem szirénázó,

riadalmat keltő járókocsik ül-dözik keresztül Fegyverneken, a pusztán, ami szegény jó Zöld Marcinak halálát okozta, bár sorsa ma nem szolgál intő jelként azok-nak, akik szakmányban utaznak itt keresztül kétes szándékkal Bu-karestből Bécs vagy Amszterdam felé via Budapest. Alkalmazott al-világi színpad, kérem szépen. Vio-la, *A falu jegyzőjében*, még nem terjeszti maga körül a korrupciót, még hogyha ő jól megfizetve rom-lást is hoz másra, de elsősorban a maga számára keres kiutat... U-gyan, ugyan! Ezek mindannyian és mindig csak ugyanazt követik el! Nem egészen. Mára intézmé-nyesített, "hivatalos kiúttá" lett az ilyesmi, ez a kiúttéveség (mint an-nak idején a francia udvarban a királyi szeretői rang és beosztás), mindenki vigyázzba vágja vagy legalábbis meghúzza magát előt-te. Ma a haramiák, tudván, hogy az idő mennyire pénz is, nem mé-láznak, hanem manipulálnak és egyébbel ütik agyon az időt s az áldozatokat. Mi több: elméletük, ideológiájuk is lett hozzá. Több is. Több színben, árnyalatban, előjel-ben, kombinációban és persze ná-cióban fürdenek. Pénzben, vér-ben, sikerben. Csak a holdvilág fürdik változatlanul az ég tenge-rében. Hiába: lám azért lehetnek örök-puritán dolgok! Holdvilág — holdvilág, költő — költő, haramia — haramia, nem Tenger, Zin-ger borotvahab... Azon mé-lázom: milyenek is lennének az esti híra-dók, hogyha mindenütt költők tá-lálnak fel, találnák ki, adnák elé a politikát. De hát miért alkalmaz-nánk az alvilághoz már a költő-ket is?...

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Köszvényi előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

22

SZÓCS ISTVÁN

Jegyzetfüzet Úgyis tudom, hogy te vagy!

"Az emberek sohasem hazudnak annyit, mint vadászat után, háború alatt vagy választás előtt."

(Bismarck, 1815—1898)

Még elszántabban hazudnak, amikor bekövetkezik a végzetes fordulat: ilyenkor főként maguknak. Hogy ők előre látták; tudták; megmondták. Hogy tulajdonképpen nem is arról van szó, amiről szó van; a balvégzetet nem egy végzetesen egymásba fűződő esemény-láncolat idézte fel, hanem a gonosz szomszéd-asszony, a féltékeny rokon, az irigy osztálytárs. Mintha megkönnyebbülnének a csapás után, ha kiderül, nem az isten haragja sújtott le rájuk, hanem papjuk laza életvitel, képviselőjük üzletelése, és egyáltalán mind olyan okok, amiket ők előre megmondtak, vagy legalábbis utólag felismertek.

Amikor a szörnyeteg támad, az ember — azaz a gyerek, lásd: visszatolódás, decalage, regresszió — visít: *úgy is tudom, hogy te vagy!*, hogy a sárkány a fenévad vonásaival csak a gonosz utagyerekek, a kárörvendő unokatestvér álcázza magát, s hogy ez a felismerés legalább az ember erkölcsi fölényét kinyilvánítja, vagy pótolja, illetve, egy pillanattig azzal hiteget, hogy *a rettenet, ami ránk vár, nem is igazi.*

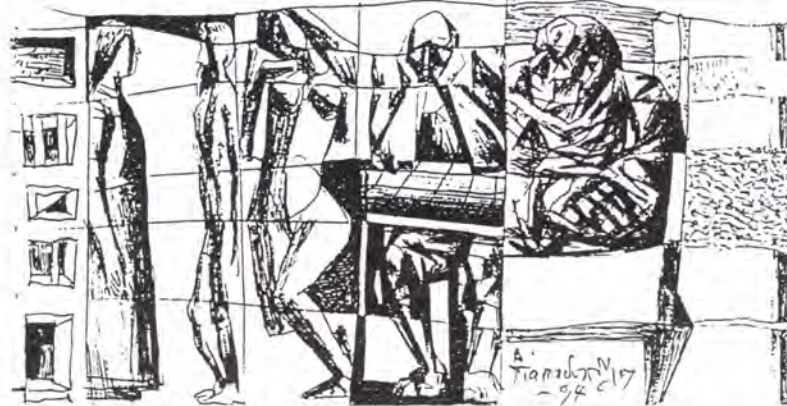
Pedig: az. Az emberiség azért mindig megpróbálta a rettenetet is szabályozni; a lehetőségekhez képest valamilyen keretek között tartani a végzetet. Például, leginkább, a leggyakoribbat, a háborút. Ha már bekövetkezett, akkor legalább valakiknek, egyeseknek, sokaknak, mikor hogy, nyisson vészkijáratot.

Ilyen volt, például — vagy egyesek szerint létezik még ma is — a hadijog. Hogy a háborúban sem lehet mindent megtenni, sőt, még az ellenséggel sem. Illetve, éppen ellenkezőleg, mindent meg lehet tenni, ha megvannak hozzá a formai feltételek. De csak akkor. Például az ellenség nem tartotta be előzőleg azt, amit minékünk is be kellett tartanunk.

A nemzetközi hadijog legősibb szabálya, hogy az ellenséget, ha megadta magát, nem szabad megölni, talán még az állatvilágból származik. Egyes vadállatokban, ha tapasztalniuk kell, hogy az áldozat nem akar sem ellenállni, sem menekülni, kihasználják a támadási reflex. A másik őstörvény azonban a lovagiaságnak az az alapszabálya, hogy

nem szabad figyelmeztetés nélkül támadni, a legnehezebben betartható, mivel ellenkezik az állatvilágból hozott ösztönökkel. Legfeljebb annyit lehetett megőrizni a modern világ számára, hogy a hadüzenet nélküli háború — az bűncselekménynek számít, még mindig elvben...

Ez alól az okos támadók úgy igyekeznek kibújni, hogy vagy nagyon rövid az ultimátum, s a másik az alatt úgysem tehet semmit, mivel szervezett védelmet rögtönözni nem lehet, vagy bejelentik, hogy *nem* tekinti hadiállapotban lévőnek magát a másik féllel, mindössze korlátozott jellegű katonai műveletekbe fog; s a másik magára vessen, ha — eszkalál; kiterjeszti a harci cselekmények körét. Vagy pedig, ez az ós-általánosabb, hogy *te kezdted!* "Csapataink ma hajnaltól kezdve *visszalőnek.*" Egy lengyel ismerősöm mesélte, hogy a német hadifogolytáborban időnként lelki gyakorlat gyanánt, az örök parancsára órákig hangosan kellett kiáltozniok: *Deutschland wollte keine Krieg, aber Polen ist begonnen.*

Andonis Papadopoulos rajza

Németország nem akart háborút, a lengyelek kezdték! Ráadásul, tette hozzá a lengyel, nyelvtenilag helytelenül, mert élvezték a suta nyelvnemtudásunkat is.

Amire azonban legjobban vigyáztak, s amit minden hadviselő fél mindég a legkíméletlenebbül megtorolt: nem volt szabad az ellenség külsejét a harcolónak magára öltenie, azaz — álmezben támadni. Álmeznek számít azonban nemcsak az ellenfél egyenruhájának felöltése, hanem a civilruha, azaz a polgári öltözet is.

A nemzetközi hadijog szerint csak az a harc tekinthető *törvényesnek*, amely egy törvényes kormányzat utasítására történik; és csak az a harcos, aki *fegyvereit és megkülönböztető jelzéseit nyíltan, felismerhetően viseli.*

A gyalázat, például a második világháborúban, ott kezdődik, hogy ezeket a törvényeket és jogszabályokat nem ismertették meg a lakossággal; sőt a hadsereg többsége, például a tartalékos tisztikar sem ismerte. Ebből szár-

mazott az úgynevezett népi ellenállás, a partizánharcok, a gerillák sok tragédiája. A fellelkesített civil a padlásról, vagy a kerítés mögül, vagy a szénaboglyából lövöldözött, nem tudva, hogy legalábbis karszalagot kellene viselnie, s ha elfogták, nem a bátor vitéznek kijáró tisztelettel bántak vele, hanem alattomos bűnözőként kivégezték.

A hadviselő felek magasabbrangú parancsnokai nagyon is szemmel tartották az ellenfél tetteit, hol torolhassanak meg valami hadijogtalanságot vagy legalábbis felhánytorgathassanak; saját civiljeiket azonban nem okították ki. Például arról sem, hogyha a hadsereg egyszer már hivatalosan kivonult egy helységről, aki abban azután még lövöldözik, sőt, katona létére rejtőzködik, vagy civilbe öltözik át, bűncselekményt követ el és nem vitézséget vagy okosságot tanúsít.

Közönségesen szólva, mindég frászt kapok, amikor amerikai katonák, sőt civil hatóságok képviselői is, például elnökök,

tart rá igényt. Tehát az ellenfél tehet velük, amit akar.

Amint egyre újabb álcázó katonai öltözetek terjednek el, kínoz a kíváncsiság: létezik-e a nemzetközi hadijogban valami szabályozás megkülönböztetésükre? Ha csak a környezetbe való beleolvadás a cél, az ellenfél vagy a saját harcos honnan tudja, hogy orvlövész ellenség, vagy a mieink közül való vagyok? (Nem egy *katonai köztörtől* kértem felvilágosítást erről, de soha választ nem kaptam.)

Amikor szűkebb környezetben olykor kiderül, hogy voltam rövidtartamú frontharcos is, felkavarodik a gyomrom, ha — főleg gyerekek — valami aljas kíváncsisággal megkérdezik: öltél embert? S hiába tiltakozom, hogy a katona nem "öl", legkevésbé "gyilkol", hanem — "az ellenséget harcképtelenné teszi", mert ilyenkor csak vigyorognak. Főleg akkor, ha angolul is tanultak, mert a mai angol köznyelv nyílt szemérmelenséggel a frontharcost csak *kill*nek, azaz *gyilkos*nak, ölnék *becézi*. (Valóban így, nem ironizálok; sokszor olvastam elismerő hangszólyal ezt a *kill*et!) Áryalatokban gazdag nyelvünk az *ölés*, *ölős*, esetleg az *ölér* kifejezést alkothatná meg rá. Talán a *baka* szó is valaha azért kapott olyan megvető színezetet, mert összecsengett a *bakó*: "hóhér" jelentésű szóval, s lehet, hogy azonos eredetű is vele...

Még nőtt elképedésem, amikor rájöttem, nemcsak kaszárnyci, de történeti, vagy történelemről bölcselkedő irodalmi körökben sem túl nagy a tájékozottság nemcsak a különböző nemzetközi egyezmények hadi jogszabályairól, hanem az ősi, hagyományosról sem. Sokszor értelmetlenül kommentálnak történelmi eseményeket; hogy például a törökök vagy a tatárok akkor miért így, a felkelők miért amúgy? Hogy utóbbiak például miért csak akkor voltak hajlandók fegyvert fogni, ha a fejedelem zászlót küldött nekik, s ha kétszer — igenis, "ha még egyszer" — üzent nekik. Hogy ugyanazok a törökök, tatárok miért olyan irgalmatlanok egyik hadjáratban s miért olyan nagylelkűek a másikkban?

A keleti hadseregek viselkedésén jól tanulmányozható, hogy kegyetlenkedésekre akkor került sor, ha nem katonák, nem hivatásos harcosok, hanem fel-fegyverkezett civilek állottak ellen. Akkor valóban elrettentő tömegmészárlásokkal keltezték saját rossz hírüket, azaz "terror"-hoz folyamodtak, hogy mások messze környéken okuljanak belőle, s máskor ne próbálkozzanak azzal, hogy *élés* helyett *élest* készítsenek ki nekik.

OLÁH JÁNOS

Vasalt bakancs

Bárhova ment, az új biciskáját állandóan vitte magával, a markában szorította, nehogy elveszítse. Hiába szólta rá Solymosi a vegyesbolt előtt, hogy add ide, nem adta. Solymosi árvagyerek volt, és nem hogy biciskát, de még egy szem szaloncukrot sem kapott soha a Mikulástól. Be kellett érnie azzal a néhány csikkel, amit az útszélről szedett föl. Az út széléről szedte a mások által elköpdösött csikkeket, mégis olyan büszkén pöfékelte el őket, mint a gyógyszerész úr az Amerikából kapott Havanna szivarját. Most is Feri arcába fújta a füstöt. Feri fuldokolva köhögött. Solymosi kiröhögte.

— Mi van, anyámasszony katonája, nem bírod a füstöt? — Feri nem válaszolt, menni akart. Roszszat sejtett, mégis váratlanul érte a pofon. Térdre esett tőle. — Na! A-dod, vagy nem adod? — kérdezte fölényesen Solymosi. Feri négykézláb állt előtte, a legmélyesgesebben megalázva, mégsem akart engedni.

— Nem! — suttogta. — Nem, nem, nem. Csak azért sem. — Egészen közelről látta, hogy Solymosi felpöndördött orrú, vasalt bakancsa a biciskát szorító keze fölé emelkedik. Elhúzta a kezét, a bakancs követte. Mi ez, nézett föl Feri. Tekintete összetalálkozott Solymosi kiszámíthatatlan kigyótekinetével. Mocani se merészelt, dermedten várta a sorsát. Nem kellett sokáig várnia, a bakancs kiszámított lassúsággal kezdett ránehezedni az öklére. Félúton megállt.

— Mőggondúttad magad? — kérdezte Solymosi. A hangjában fölényes bizakodás csengett, tudta, itt, most nem veszíthet. Feri hallgatott. Mindenre el volt szánva. Solymosi kiszámítottan adta rá a súlyt, bár volt ebben a mozdulatban egy icipici ingerültség is.

Az üvegszerű, hideg csöndben hallani lehetett, ahogy a csont elpattan Feri ujjában. Feri hányingerrel küszködve húzta ki Solymosi talpa alól a kezét. Solymosi nem sietett, megvárta, amíg Feri eltűnt a dülöngő kerítések kísérte kanyarban, és csak utána hajolt le a biciskáért.

Feri útközben havas zsebkezdőjével hűtötte lüktető kisujját, de odahaza levette a kötést. Félt volna bevallani, hogy apja tilalma ellenére nem csak kivitte a házból, de azonnal el is vesztette a vadonatúj biciskát. És ezzel a félelemmel nehezebb volt szembeszállni, mint a fájdalommal. A sarokba húzódtott. Enyhülést keresve a kemence meleg hasának támasztotta a homlokát, most azonban a sárgaföld fapapírs illata sem adott vigasztalást, fojtón hurkolódott a torkára. Odakint a diófa ágai recsegve bő-

lintottak, ahogyan a meggyült hó lehuppant közülük a földre.

Valaki halkán megkocogtatta az ablakot. Nagymama nem kérdezte meg többször is szokása szerint gyanakodva, ki az, ki az, ugrott azonnal ajtót nyitni. Pedig a halk, angyalcór kocogtatást gyanús zajok követték, láncsörgés, bakancsok, botok dobogása.

Az ajtónyitásra azonban nagy csöndesség lett. A nagymamának kellett megtörnie.

— Gyűjjenek csak, gyűjjenek — mondta —, már nagyon várjuk a kis Jézuskát! — Fehér vászonlepedőbe burkolózva két angyal lépett a kinti sötétségből a petróleumlámpa fénykörébe. Nyomukban tolongva, lökdösődve a pásztorok is beözönlöttek, és elfoglalták helyüket a fal mellett. A bundákra, kóc-szakállakra, kukoricaszősz-bajszokra finom cseppekben ült ki a pára.

Az angyalok letették a Betlehemet a konyhaasztalra, és szipakolva, náthásan fújni kezdték a Csordapásztorokat. A kis papírtemplom mélyén gyertyaláng ugrált. Mária, Szent József és a barok körében közepe, jászolban feküdt a Kis Jézus. A feje körül, az arany sztaniolpapírból készült glórián föl-föllobbant a gyertyaláng visszfénye. Minden olyan lélegzetállítóan ünnepélyes volt, hogy Feri egy pillanatra nem csak az ujját hasogató fájdalomról, de a biciskájáról is megfeledkezett.

A magasabbik angyal, láthatóan ő volt a főangyal, kiszólt az Öregnek, aki még mindig a küszöb előtt kolontérolt a láncos botjával.

— Gyere be!

— Nem mögyök! — makacsodott az Öreg.

— Adunk önnöd, innod — jött a kórus csábító válasza. Ennek az Öreg sem tudott ellenállni. Belépett. Kucsmájába s hosszúszerű kecskebundájába ragadva újabb hideghullám tódult be vele. Vöröstre fagyott gyerekkezét huhogva melengette.

— Szöröncsés jó estét! — köszönt azért illedelmesen, kamasz-dörmögését a kócszakállba fojtva. — Hát ti edős fiaim, itt csak ösztök, isztok, szögény Ó-regapátokra nem is gondútok? Na, de gondútok majd, ha ezzel az istennyila gircsö-görösös bottal a hátatok csontját ízzé-porrá töröm — és nyomatékul hármat dobbantott-csörrentett a láncos bottal. Mielőtt azonban tényleg használatba vette volna a botot, a főangyal eléállt, és rámondott:

— Fél ződ, fél tizenkettő, egy fertál zödre, lefekhecc a földre! — Az Öreg kicsit fujtatva, kicsit kelletlenül, de engedelmességet a főangyalnak, aki azonban nem érte be ennyivel, kisvártatva me-

gint rászólt az Öregre: — Ereggy Öreg az erdőre! — a parancsot foghegyről lökte oda a földön kuporgó komondorbundás alaknak.

— Nem mögyök én az erdőre, inkább mögyök Betlehembe! — lázadt fel az öreg, és nehezen, mint akinek minden csontja fáj, feltápáskodott. Besöpörte a tarisznyájába az asztalra kikészített diót, mogyorót, hurkát, kolbászt, s már indultak is kifelé. Elöl az Öreg, utána a pásztorok, legvégül az angyalok a Betlehemmel.

A főangyal karinge alól, amikor indultában felcsippentette a viseltes lepedőt, nehogy rátaposson, Solymosi vasalt bakancsa kandikált elő. Feri homlokát elöntötte a forróság, a szeme égett, a gyomra remegett, azt hitte, ébren álmodik. Vagy mégse? Nem volt mese, erről mindenképpen meg kellett bizonyosodnia. A betlehemesek után iramodott. Még az ajtót sem volt érkezésük becsukni maguk után, ő már a nyomukban volt. Megragadta a főangyal viseltes lepedőjét, és megpróbálta lerángatni róla.

— Na, hagyjál mán! — szólalt meg hamisítatlan Solymosi hangon az angyal. Ferit azonban a szokatlan béketűrés nem lágyította meg, ellenkezőleg, még dühösebben támadt rá, most már kétség nélkül Solymosira.

— Mocsok! — rángatta a lepedőt. — Add vissza a biciskámat! Add vissza! — közben a sírással küszködött. Teljes erejéből bokán rúgta Solymosit, aki erre folsziszszent, de nem rúgott vissza. Talán a ruha tette, hogy nem használta ki az erőfölény és a vasalt bakancs nyújtotta előnyt. — E'vötte a biciskámat! E'vötte! Nem értitök? — próbálta magyarázni a másik angyalnak, aki azonban figyelemre se méltatva már az első szó után háttal fordított neki. — Szójj neki, hogy aggya vissza! — fordult erre az Öreghez. Hirtelen úgy érezte, senki másban, csakis benne bízhat.

— Erre most nincs idő! — mondta az Öreg. — Sietni kő! — és láncos botjával ingerülten mellbe taszította Ferit. Feri görnyedten bukott le az árokpártra. Ujja között síkos, hideg péppé olvadt a hó, majd kásásan visszafagyott. Minden ereje elhagyta, még a nyelvét sem tudta kidugni, hogy legalább a szája szögletében fölgyült nedvességet megízlelje: tényleg vér az, vagy csak megolvadt hó?

Anya meg nagyanya ölben vitték be. A melegben magához tért. Az apja arcát látta. Egészen közelről. — Ki vót az, mondd mög, ki vót? — Feri nem válaszolt. Az apja azonban nem hagyta ennyiben. — Utána mögyök — makacsodott —, és kitaposom a belit! — Így akarta megvigasztalni Ferit, de Feri nem mondta, maga sem tudta miért, de nem mondhatta ki Solymosi nevét.

>>>>>>>>>>

Sok ellentmondásra derül így fény; például Szolimán szultán Buda első megszállása után, amikor kivonul a városból, a helyi bennmaradt lakosságból polgárőrséget szervez, hogy megvédjék a várat a fosztogatóktól; viszont visszavonultában, éppúgy, mint a Pilisben, kegyetlenül mérszáról, ha egy helység vagy erősség vagy szekértábor "civil" védőkkel próbál ellenállni. Az a bizonyos Ali basa (szerdár), aki II. Rákóczi Györgyöt leveri s Váradot elfoglalja, de a hosszas ellen-állás miatt végső-kig felingerelt török sereg boszszújától megóvjva a vár diák védelmezőit (sőt még azt is lehetővé teszi, hogy a könyvtárat és nyomdát Debrecenbe menekítsék), más alkalmakkor ugyan csak kegyetlen. Például, amikor Marosszékből Kebeleszentiványon vagy környékén egy házból az átvonuló török csapatokra puskáznak, elrendeli, hogy a falut "likvidálják". A falusiak a templomba menekülnek; a török a templomot körberakja szalmával, a bentieket megperzselendő. Kimegy a lelkész beszélgetni a vezérrel, akit történetesen személyesen is ismert. Ali felajánlja neki, hogy ő neki megkegyelmez, de a falusiaknak nem... a lelkész erre visszatér a templomba, övéivel együtt elégni...

Azóta mindég ezzel a szemmel méregetem lelkész és "kisebbségi tárgyalópartner" ismerőseimet, vajon ők hogyan viselkednének Ali basa ajánlatára? Persze, a bölcsködők mindég arról harsognak, ne csináljanak háborút, kérem, akkor nincs szükség ilyen álszent, körmönfont jogi csúrcsavarokra! Persze, ne csináljanak, mondja mindenki, de mégis állandóan csinálnak. Mivel úgy látszik, George Burnsnek van igaza (ugyanonnan idézem őt is, ahonnet Bismarckot, azaz Alexandert Brodytól):

"Kár, hogy azok az emberek, akik tudnák, miként kellene az országot kormányozni, vagy taxivezetéssel, vagy hajvágással foglalkoznak."

Ebből látszik, hogy Amerikában a tudós politikusok másik nagy testülete, a csizmadia már évtizedekkel ezelőtt kihalt; nálunk meg most, a borbélytömegekkel együtt; a taxisokat meg csak a labdarúgás tudja szóra bírni, a kávéházi Konrádok kinyugdíjasként kiszorultak a műmárvány asztalok mellől a sétatéri padokra, vagy a templomkerítésre, ahol rendszerint felhülnek. Úgyhogy jogos az aggodalmas kérdés: Kire marad a kisködmön és a nagy világpolitikus?

(Folytatása következik.)

FODOR SÁNDOR

Panek Zoltán

Nem egészen váratlanul ért a hír — mégis megdöbbenett ez év (2001) július másodikán. Eszerint egy nappal előbb, elsején meghalt Panek Zoltán.

Az "urak" közül — immár a második. Az én legbékétlenebb barátom. Súlyos betegsége, a cukorbetegség, amelyet már nem tudott (vagy nem is akart?) kordában tartani.

Valójában — tartok tőle — akkor kezdődött a haldoklása, amikor alig két-háromhetesnek szánt budapesti látogatása során (1987-ben) lábára esett a nehéz üveghamutató, és három nap múlva már üszkösödni kezdtek lábujjai (nyilván a cukorbetegség miatt). Mivel amputálni kellett két-vagy három lábujját. A budapesti klinikán egyúttal alaposan megvizsgálták, és azt tanácsolták neki, ne jöjjön haza, mert se megfelelő gyógyszerhez, se kellőképpen diétás ételhez nem jut Romániában, márpedig a betegsége eléggé előrehaladott volt, idehaza pedig mélypontja felé közeledett a diktatúra-vezényelte nélkülözés. Ezért úgy döntött, Pesten marad. Pedig dehogyis akart Ő elvándorolni Erdélyből!

Mintegy húsz éve, egy alkalommal ezt mondtam neki:

— Zoltán, ez a pasi (a Kárpátok Génuszára céloztam) el akar úzni innen bennünket.

— Igen?! — villant a szeme. — Tudod mit? Nem megyek sehová: menjen el ő!

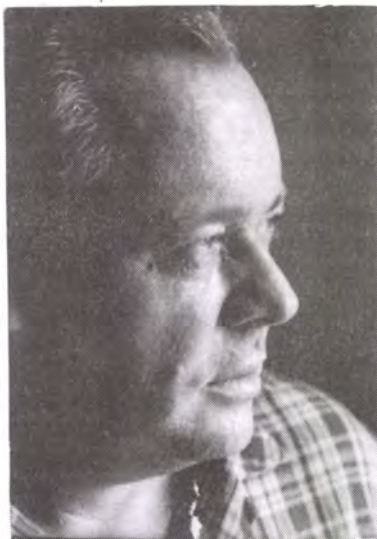
Ez annyira megtetszett nekem, hogy rövidesen egy új (és utolsó) Csipike-történetet kerekítettem a mondás köré, a *Csipike és a Gonosz Ostobát*.

A sors fintora: nem várhatta meg, amíg Gonosz Ostobáék "küldik" el, előtűnt mégis neki, Panek Úrnak kellett elmennie "innen", hogy tizennégy évig éljen Budapesten, lassan, de könyörtelenül fejlődő-terjedő betegségével. És egyre inkább magára maradtan, mindinkább egyedül. Mert szinte konok következetességgel űzött el maga mellől majd mindenkit konok, már-már irracionális megalomániájával. Valamiféle lázadás lett volna benne (bár ilyesmire soha sem beszélt), amiért az irodalmi közélet (esetleg) nem becsülte volna Őt értéke szerint, ennek megfelelően? Az évek során szinte belelovalta magát (már idehaza elkezdett) gyűlölködéseibe. Gyűlölte pályatársai egyrészt — köztük nem egy, haddan elválaszthatatlannak tudott barátját is. Gyűlölte a politikusokat, a papokat. A nagypolgárokat és a nyárspolgárokat. A kommunistákat — és a szélsőjobbokat. A zsidóknál jobban — talán csak az antiszemitékat gyűlölte. Azzal dicsekedett, hogy Őt Szatmáron a jezsuiták nevelték, ők formálták gondolkodását, közben pedig szidott minden egyházat, de olyan szinten, mintha maga a Megváltó is

pusztán azért jött volna a világra, hogy Őt ingerelje szelíd szavaival. A jezsuita atyák, akik megtanították vaskövetkezetességgel, briliáns logikával gondolkodni, egyáltalán nem tanították meg: lelkiismeretvizsgálatra. Arra, hogy ha konfliktusa támad környezetével, a hozzá többé-kevésbé közelállókval, bárkivel — előbb magába pillantson, mielőtt másban keresné a bűnbakot. Elfelejtették megtanítani az esztendőnti önvizsgálatra (amire másokat a ferencesek, egyáltalán, lelkivezetők neveltek). Igaz, az is lehet, nem holmi önhitt páter rovására irandó mindez, akit — esetleg — kiskamasz korában példaképnek tekintett és tudata mélyén — anélkül hogy számot vetett volna ezzel — mindhaláláig eszményített. Lehetséges továbbá, erős individualizmusával módot se adott nevelőinek, hogy fiatal tudatát, lelki habitusát másmilyenre formálják.

Pedig — fiatal korában — (huszonnégy-huszonöt éves volt, amikor megismertem) mintha nem lett volna se önző, se beképzelt, nem voltak előítéletei környezetére, barátai iránt se. Egyébként azon kevesek közé tartozom, akikkel közel ötvenéves barátsága során sohasem volt "haragban". Talán mert — előbb a véletlen hozta így, majd tudatosan is vigyáztam, hogy huza-mosabb ideig ne legyünk együtt: még akkor se találkoztunk napon-ta, amikor ugyanazon régi tömbház azonos emeletén, egymás szomszédságában laktunk. Szerepe lehet annak is, hogy indulásunktól egymásnak "szurkoltunk", olvastuk egymás írásait, tiszta szívből tudtuk örvideni, ha a másik jót írt, bár — adott esetben — bíráló megjegyzéseinket se fukarkodtunk. Egyébként elmondhatom, hogy valamennyi "úrral", tehát Bajorral, Gálfalvival, Huszárral, Kányádival, Szabó Gyulával és természetesen velem is ilyen volt a viszonya még akkortól, amikor lapot akartunk indítani (amiről már volt szó). Az említettek egyike-másikával az évek során kihűlt a barátság, némelyikkel meg is szakadt a kapcsolata Paneknek, de ez az — idő magával hozta — elhidegülés soha sem süllyedt gyűlölködéssé. Más kollégákkal, sőt olyanokkal, akikkel egy ideig sülve-főve együtt volt — annál inkább. Érdekes módon, az egykori "urak"-ról nem írt — nem is nagyon mondott rosszat. Legtöbbjükről, igaz — jót se.

Igencsak "különbejárátú" ember volt. Nagy nőcsábász, aki különösen sokat tartott "elnyös külsej"-ről (mint a szatmári írók-művészek általában, még akkor is, ha véletlenül épp nem voltak a legdelibek). Mondhatni szenvedélyesen nőszült-nőszült újra és vált el. Kítől gyűlölködve, kítől haláláig tartó barátságban. Azt hiszem, egyetlen nő volt az életében, akihez holta napjáig ragaszkodott, még akkor is, ha

időlegesen "mosolyszünet" (Panek kifejezése) támadt köztük. Ez Kati volt, a kislánya.

Amint az évek múltak, egyre csökönyösebben ragaszkodott elképzeléseihez életről-szereléről-barátságáról, mindenről. És mert a valóság nem mindig és nem föltétlenül alkalmazkodott az Ő elvárásaihoz (Ő egyébként senkihez semmihez nem kívánt, azt hiszem, nem is tudott alkalmazkodni), ez előbb-utóbb valamilyen töréshez vezetett. Innen a gyűlölködő haragok, a válások, a sértődések.

Nagyszerű szerkesztő és kitűnő író volt. Mindenekelőtt prózaíró — bár soha sem "divatos". Belépője is emlékezetes volt, folyóiratokban megjelent kurta írásai után a *Minden külön értesítés helyett* című kisregényével (1957), majd a hatvanas évektől sorra megjelenő, írószövetségi díjakkal jutalmazott novellásköteteivel (*Tübe fűzött villám*, 1963, *Hétfőn és kedden nagyon szerettem*, 1968, *Mellékes csodák*, 1974, *Pilátus a konyhában*, 1980, *Boszorkánygyűri*, 1982 — és eseményszámba menő regényével: *A földig már lépésben*, 1982). Verseit — mert két verskötelet is adott ki (*Mélyrepülés*, 1970 és *Mélységmámor*, 1974) — már kevésbé kedveltem. Pedig formailag kifogástalanok voltak, költői üzenetük is volt, de egyetlen versére se emlékszem. Ez pedig baj (lehet, a hiba az én készülékemben van). Nem szerettem annak idején az UTUNK-ban sorozatban megjelent anekdotáit se (amelyekről Bálint Tibor barátom azt mondta, hogy Panek "feltalálta az értekező anekdotát"). Ugyanis egytől egytől túlírtta humoros történeteit, túlbeszélte ezeket, és ezáltal lelőtte a csattanókat. Hiszen tudom: "odaátrol" most rosszallón, összevont szemöldökkel néz rám, de sebját: rögtön felderül a tekintete, ha szóba hozom remek Dsida-tanulmányát, egyáltalán kitűnő esszéit, amelyekből idehaza két kötetnyit jelentett meg (*Függőjátsszámok*, 1983 és *Kihagyott szívdobbanás*, 1985). Ezt a műfajt egyébként Magyarországon is folytatta (lapokban, folyóiratokban). Odaát született prózai művéről — sajnos — nem tudok.

Amióta Magyarországon maradt, a tizennégy év alatt öt alkalommal látogattam meg. Egyszer

(talán első) Dob utcai, két alkalommal a Petőfi-híd közelében lévő és megintcsak kétszer Murányi-úti, immár saját otthonában. Érdekes módon nem leveleztünk. Soha se írtunk egymásnak, pedig Ő is tudta a címetet, én is az Ővét. Olykor közös barátainkkal üzengettünk. Legutóbb Mózes Attila biztatott, látogassam meg, ha Pesten járok, hiszen rólam — úgymond — "szépen beszél".

Legutóbb ez év (2001) elején, vagy az előző esztendő utolsó napjaiban látogattam meg. Ijesztő volt.

Nem is annyira a külseje döbbenett meg (bár feltűnően lefogott és nagydioptriás szemüveget viselt, rossz lábával nagyon nehezen mozgott) — mint inkább az a kifogyni nem akaró szözuhatag, amellyel belépésem pillanatától fogadott. Tulajdonképpen egy órára mentem fel hozzá, de három órán át nem hagyott elmenni, se szóhoz jutni. Végül, mielőtt hazaértem volna a lányomékhöz, már telefonált: okvetlen hívjam vissza, mert egy igen fontos dolgot elfelejtett mondani nekem. Felhívtam. Alig fogott hozzá, most már erőszakosan félbeszakítottam és magam mondtam tovább, hiszen egy-két órával előbb már volt szó róla.

Úgy látszik, ez a közlés-szomjú-ság már egyféle búcsú volt.

Azt hiszem — hiába mondta az ellenkezőjét — nagyon fájt neki magára kényszerített, az élettől szinte kiereszkolt magánya. Megértettem-megérttem, hiszen ha életemben magányra nem is kellett panaszkodnom, a fájdalomról azért van némi fogalmam.

Ha valakiérol, úgy a Panek Zoltán immár teljessé vált életművéről sem lenne szabad megfeledkezni. Ismét kézbe kellene venni, újraolvasni, kiadni, mert megéri.

Nemcsak a Panek Zoltánról: egyáltalán az "urak"-ról, "legközelebbi" kortársaimról írtaknak is a végére értem, hiszen a többiek istennek hála még életben vannak (remélhetőleg Ők búcsúznak majd tőlem, és nem nekem kell megemlékezniem róluk). Bajor Bandi és Zoltán ugyanis már igen szép baráti társaságban, Majtényi Erikkel, Szilágyi Domokossal, Deák Tamással, Székely Jánossal és Palocsay Zsigával várja a következő "urat" — vagy társunkat a nemlétező "nemzedékből", hiszen Arany János szavaival (bár azt hiszem, sikkesebb lett volna, ha legalább Camus-nél kutakodom találó idézet után): "Hajt az idő, nem vár, elhalunk mi vének — Csak híre marad fenn karunk erejének..."

De vajon, egyáltalán volt-e valami ereje a mi karunknak?

Bajor, Panek, valamint a többi felsorolt, többnyire korán "vízen túlra" távozott jó pályatársunkkal, kedves barátunkkal együtt — már tudja. Panek Zoltán pedig immár senkit sem szid, senki ellen se lázad, nem békétlenkedik. Inkább mosolyog. Egykori magát is mosolyogja.

KIRÁLY LÁSZLÓ

Sókert

Valójában nem értettem, mit akarnak, nem is érthettem.

A lovakat kiviszik az udvarról, mennek a csikók, a borjak, a kutya sem érzi otthon magát.

— Tulajdonképpen mi bajod ezekkel az időkkal — kérdezte a főszerekesztőm.

— Semmi — mondtam —, ha neked sincs semmi.

— Mennyit tartottam a hátam miattatok, ha tudnád — folytatja líraian.

Nem igen szeretem, ha rólam többszámiban beszélnek, beszéljete magatokról többesben, ilyen formán: "mi akik akkor, biciklilánccal a kulákok ellen, az eszme érdekében, a mi eszménk érdekében"; milyen eszme, jut eszembe most a budí mellett, jaj igen, szóval add ide, amid van.

Különben is: mire való egy főszerekesztő háta?

S még annál is különben: főszerekesztőm nem volt biciklilánccal (kutya?), csak ült csendesen, majd elmondott mindent szóronoki emelvényeken — mindent, amit csak kértek tőle.

— Most pedig ülök az írógépnél mindenek ellenére — mondom Edesanyámnak —, tudom, fiam, már csak ketten maradtunk, s mindjárt elutazok te is, nehéz napok várnak rám. - Hazajövök, ahogy csak tudok, igyekszem.

— Igen, igen.

— Az oroszok pedig tizenkettes sva-romlenniában jöttek, ritka mesélő pillanatában mesélte Vass Dénes, nekünk kettős sva-romlenniánk volt, ott egy dombon, este felé ellovagolt a folyó túlsó partján két kozák, az egyiknek a lovát kilőttük, a másik maga mögé emelte a bajtársát, bemenekültek az erdőbe, felderítők voltak, köd ereszkedett, hajnalban csak jöttek kúszva az oroszok ezen a parton, a cseh főhadnagyunk azt mondta, nem látok semmit, orospárti volt, nem csodálkozom; annyit lőttünk, hogy füstölni kezdett a puskaagy, az oroszoknál csak az első vonalnak volt fegyvere, bejöttek a lövészárokbá, még csak nem is verekedtünk, elvittek Tatárországba öt esztendeig, nem bántottak, jó életem volt, rossz emberrel nem találkoztam.

— Erről, hogy az oroszoknál csak az első vonalnak volt fegyvere, én is hallottam valamit, a következő tizenegy sor csak, hogy úgy mondjam, üres kézzel rohamozott.

— Miféleképpen olvasol te? — kérdezte Vass Dénes, mármint a nagyapám.

— Azt is olvastam — mondom —, hogy a Monarchia katonái mind apró, sovány embereknek látszottak a muszkák szemében, és szomorúaknak.

— Vidámak nem voltunk, az egyszer igaz — mondja Vass Dénes pihenés közben a kertben —, de azért kibírtunk öt esztendőt, olyan is volt közöttünk, aki Kí-

nán keresztül jött haza, akármilyen apró is volt és szomorú.

Gondoltam, óvatosan visszatérek arra, amikor a kommunisták vagy a bérenceik elvették majdhogynem mindenét, magyarán kirúgták a földet alóla, de tudtam, tapasztaltam már, erre csak egy lassú legyintés a válasz mindenkor; azt sem tudtam meg soha, hogyan élt három évig fogolyként egy orosz asszony birtokán, csak arról volt hajlandó beszélni, hogy a fényképész német volt Csisztopolban, a búzakereskedő tatár, s a temetői sírköveken mégis meg lehetett tanulni oroszul; dühített a helyzet, hogy semmit sem bírok kiszedni belőle, berúgatom, gondoltam, el is kezdtük, végül hazatámogatott a kocsmából, nem álltam a lábamon.

— Komunistók — mondta Péter sógor a gyér lámpafényben —, basszam az anyjuk mezítlábas... — okos ember volt —, majd meglátják a magyarok istenit, ha az amerikaiak ledobják az atombombát ide a Mezőhavasra.

Megitták, amit megittak, közben elfújták felejtés-gátlónak a már szinte kötelező *Ki tanyája ez a nyárfást:*

Ki tanyája, ez a nyárfás?

Nem a tiéd, kedves elvtárs.

Ha hazajön a gazdája,

Méssz az anyád picájába.

— Ne is törődj, sógor, mind mezítláb halunk meg!

Sántha Ferenc bátyám pedig azt mondta 1990 nyarán, amikor keresgéltni kezdtük őseink földjeit az egybeszántott parcellákon, s csak ő tudott útba igazítani, azt mondta a Tóth utcában, nyolcvankét éves volt: tudod öcsém, bizhatsz a szavamban, egy percig se hittem, hogy igazuk lesz. Soha.

Ákárhogy tekintem: majd mindenki bátyám, majd mindenki öcsém. Egy jó háborúban számíthatnánk egymásra. Vagy nem.

Mondom: nem értettem, mit akarnak, csak láttam amit láttam, mindörökké elfelejthetetlenül, hétéves voltam, ilyenkor már megsejt egyet-mást az ember, olyasmit, ami elkíséri végig az életen, éshát az is megmarad, ahogyan Vass Dénest egyszerűen csak, nyári vasárnapon hazahozta lovasszekerén a fia, aki látogatónak jött Kibédre, kó szorult az egyik ló patkójába, épp azt kalapálta ki, amikor eldöcögött mellette egy autóbusz, s a hátsó ülésről integetett az apja; bátyámnak jó lovai voltak mindig, nem nagy kunszt velük megelőzni egy rozoga buszt; a megállóban várta az apját, aki másfél esztendőt húzott le a Duna-csatorna építésén, mert nem lépett be a kollektív gazdaságba; mi volt az a lapátolás ahhoz képest, amit mi itthon szoktunk dolgozni, mesélte később.

— Isten hozta, édesapám.

— Igen-igen.

Megivott egy féldecit.

Nem tudtak ezek mulatni, nagyapád, nagyanyád, se sétálni, se heverészni, csak dolgozni tudtak, s ha nem dolgozhattak, elbetegesedtek, ültek a lakodalmakban is illedelmesen, és hallgattak, pedig nagy-

pád amúgy szépen énekelt, templomba se jártak, fázni itthon is tudok, mondta nagyanyád, de tata, amikor már nagyon öreg lett, vasárnaponként felöltözött, vette az imakönyvet és elment az Úristennel együtt lenni.

— Idehallgass, Király! — mondja K.L. senior, kincsei között lapozgatva.

Figyelek.

Még annyit: nagyapám valóban szépen énekelt, de csak akkor, ha bizonyos volt benne, hogy nem hallja senki. Magának énekelt, *benne élt az ének*. Szóval figyelek.

*

Az emberséges maga-viseletről

1) Nem elég az, hogy valaki mesterségét, életének modját jól tudja, és szorgalmasan gyakorolja, hanem szükség, hogy betűletes, és tisztességes maga-viseletével mások előtt kedvessé-is tegye magát.

Ide valok e következő Régulák.

2) A Test viseletire nézve:

1. Egyenesen hord a fejed, ne vállaid közé huzva, vagy előre, vagy félre hajolva, mejjedet kifelé tartsd, ortzád félre ne vonogasd, kezed, lábad haszontalan ne mozgassd, kezeidet szabadon tartsd, keszkenőd felső ruhád zsebjeében hord.

2. Mikor mégy, lábad egyenesen rakd előre, rendes lépéseket tégy, ne-logázd a tested félre, ne botorkázz, ne ugrálj.

3. Ha állasz, tarsd tested egyenen, térdeidet merőn, lábad fejét ki-felé vedd, sarkaidat őszve-fogd, kezeidet ha szükség erőltetés nélkül forgasd.

4. Mikor ülsz, lábad s térdeid egy másra ne rakd, ne logázd, és ne kaparj velek, hanem tedd a mint illik egymás mellé, ne tarsd fejedet keziddel, karod és könyököd ne tedd az asztalra.

5. Ne fujd sokat az Orrodát, ne köpködj gyakran, kivált ha fellebb-valóhoz mégy, tisztisd-ki magadat előre.

*

— Ebéd — szól be az udvarról édesanyám; csodálkozva pillantunk fel, eltelt volna már ennyi idő, hát akkor menjünk, legalább beszélgethetünk egy csöppet arról is, miként történt ezerkilencszázhatvanötben a házkutatás ebben a házban, mihez nyúltak, mit kerestek, mit közöltek rólam; mindenki csendben fogyasztja az ebédet, csak mi ketten esszük egymást, mintha nem ugyanaz volna az életünk és a munkánk értelme, apa és fia, ráadásul K.L. senior is verset ír, majd egyszer megmutatom őket, ámít már régóta, de nem fogja megmutatni, mert akkor többé nem bírhatja reggeltől estig az enyéimet.

Mi ez a nagy döntülés?!

Kimegyünk, de semmi, csak most zuhant le a szomszéd ház gerendázata, oda-ütött-e valakit, senkit, kötéllel rántották szét őket, szüette padlás volt, nem érdemes építőanyagnak megmenteni, jó lesz tűzfának, visszatérhetünk az ebédhez s végtelen egymásra-lövöldözéseinkhez.

— Egy Fényes nevű őrnagy volt itt, de immel-ámmal dolgozott, amikor látta,

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>> folytatás az 5. oldalról

hogya rend van a házban, szinte semmihez se nyúlt, szigorú képet vágott, darabosan beszélt, nem is lehetett nyájas, mi pedig nem tudtuk, miről van szó, meg is ijedtünk keményen, nem sokat háborgattak, annyira rájöttünk, hogy veled lehet kapcsolatban, amikor elmentek begyűjtöttünk a sütőkemencébe s elégettük, amiről azt hittük, hogy gyanús lehet a dolgaid között, meg az enyéim között, sok mindent megmenthettünk volna, ma már tudom, de féltünk, akkoriban mindenki félt; elindultunk hozzád Kolozsvárra, nem voltunk biztosak benne, hogy szabadlábbon vagy-e.

Kicsit hallgattunk.

— Évek múlva találkoztam vele Nyárádszeredában egy lakodalomban, szemben ültünk egymással a hosszú asztalnál, én felismertem azonnal, de ő nem jött rá, ki lehetek, csak egész este gyanakodott, még koccintottunk is egy párszor.

Köszönjük a délebedet, s azzal vissza a poros lapokhoz.

Az én leveleim sorában nagy hézagok voltak, Vas Domokost közben agyusztálták Kolozsvárott a Fellegváron, majd útnak indították őket Bosznia-Hercegovinába.

*

Szárájevo feb. 18. 1882.

Kedvesem Juli!

Nagyon örvendének, hogy ha bánattal terhelt folyó napjaidba ezen kis levelem tökéletes egészségbe találna, kedvesem Juli!

Nem annyiból, nekem is egészségem, hálá az ég urának, jó vagyon, hanem rá van rögződve szívemre egyik a másikat ott érő bánatos, nehéz sohajok, mert az előttem csillámzó bus képzemények a tölled elválásom kínos és bánatos voltát ábrándozzák, és ezek keblem érzeményit annyira fel lázítják, hogy idők részletei lefolyta alatt majdnem az örültek hajójába futok.

Hanem egy biztato reményem van, tudniillik a ki minket teremtett és gondunkat viseli a veszedelmes küzdelmekben is, és e ki? — a mindeneknek hatalmas ura, a jó Isten. Tehát már végtére, és mély gondjaink az Isten bölcs igazgatására bízva, várjuk a vigaszt, a mely még tán egy menyiségű idő után ránk fog derülni. Továbbá tudatom, kedvesem, hogy meg érkeztem szerencsésen Szárájevoba feb. 17Dikén, és pedig 11.én, Szombaton östve felültünk a vonatra és vasárnap 12. ora érkezünk Ng váradra, és onnan östve 5 ora meg indultunk és hétfőn östve Horvát ország Brod várába 7 orakor meg érkezünk, és kedden reggel 5 ora fel ültünk és östve meg érkezünk 7 ora Boszniába, Zseniczára. Továbbá tudatom, hogy Jánossal 18Dikán találkoztam, és Biro Márton és Biro János, Vas Lőrincz, és pedig Biro Dávid, Zsigmond Lajos, Farkas Béni kinn vannak lágerbe, és tudatom, 18án égés volt itt Szárájevoba, és pedig ujság nincs egyéb, amit János irt.

Éspedig kíváncsi vagyok, kedvesem, ird meg, hogy az arcz képem haza vitetted-e? és jól néz-é ki? és légy szives, fiam,

irj meg minden ujságot körülményesen, hogy legalább idő töltéssül legyen mit olvassak. Ezennel tisztelem Josef bátyámat és Ángyom asszonyt, sok jót, boldogságot és jó egészséget az egek urától szívemből ohajtok. Károly barátomnak szinte.

Élted folyására a legnagyobb boldogságot ohajtok végtére, szívemnek legdrágább kincse, Juli! az Isten étellel egészséggel szeressen, hogy ha én is élek, személyedet nézhessem.

Ezzel maradok irántad hódolattal

Vas Domokos Zugsführer

Válaszodat rövid időn elvárom.

Czimzet: 62in Regiment 2. Bataillon 7. Compagnie U.P. Szárájevo

*

Ez a Vass Károly pedig, aki néhány lapnyi távolságra e soroktól lova patkójából kalapálja ki a beszorult követ, csak úgy nevezte a kommunistákat, hogy a majmok, ezek a majmok elvették mindenemet, nemcsak az enyémet, hanem az őseimét is, a te őseidét is, hiába dolgoztunk látástól vakulásig, s egyik dédapád, a vén Bereczky hiába volt szakképzett mezőgazdász, elvégezte az algyógyi kúnkocsárdot, ami bármikor felért egy mai főiskolával, itt vannak a füzetek, megnézheted őket, én ma is ezekből tanulom a gazdálkodást, nem hiába lett az öreg grófi jószágigazgató; s akkor jöttek ezek a majmok és elvittek mindent, nem mondom, hogy vigyorogva, mert percig sem voltak biztosak a dolgukban, vigyétek, csesszettek meg, gondoltam, a gabonát, a szekeket, az ekét, boronát, de amikor a lovaimat vezették ki a kapun, megesküdtem, hogy hétszeresen szerzek vissza tőlük mindent, megtartottam az eskümet, szereztem, érted, szereztem, nem szégyellem bevallani, ahogy csak bírtam s ahonnan csak tudtam, tőlük szereztem, dolgozatok nekem, a kurva anyákat, ha ingyen kellett nektek, amit itt becsületes munkával gyűjtöttek egybe sok száz év alatt, amiért gyötörödtök és háborúba mentek, fogságot szenvedtek, kuporgatták a garast, hogy szaporodjon és gazdagodjék a ház, az ország; ezek meg elindultak kapálni-kaszálni, milyen meleget süt a nap, mondogatták, hát a francba, ilyen ezer éve nem hallott ez az erdélyi föld, hogy nappal induljanak ki a földekre; vissza szerzek mindent, vissza szereztem, azt mondtam, ennyi napszámom még sohasem volt.

Bekopogott V.K. egy ablakon, ahol akkoriban, egyetemi hallgató koromban, épp szeretőztem, itt van-e az öcsém, kérdezte, elviszem egy órányira, de visszahozom, igyunk meg egy kupa bort; a kocsmának két helyisége volt, a belső zárva, a külsőben részeg cigányok hangoskodtak és hadonásztak, tonnás füst és bűdösség, nyisd ki a belső szobát, Józsi, mondta V.K. a kocsmárosnak, beszélgetni szeretnék az öcsémmel, vakáción van, most van időnk, jól van, Kari bácsi, indult a kocsmáros, micsoda!, ordították a cigányok, nekik nyitva van s nekünk nincsen, hadonászni kezdtek V.K. orra előtt botokkal, ököllel, nyisd ki, öcsém a bejárati ajtót, szolt a

bátyám, honnan tanulta a fogásokat, sosem mondta el, egyik kézzel a gallért a tarkónál, másikkal a nadrág trottyát, a gallért markoló kéz könyöke előre szorítja a fejet, öt perc múlva üres volt a helyiség, még csak nem is tiltakozott senki.

— Ha a füst kimegy, vissza lehet jönni egyenként — szolt ki az ajtón —, nem borult fel egy pohár sem, nem haragszom senkire, és csend legyen, nem vagytok cigányok!

A kibédi cigányok között meg volt alapozva a tekintély, a milicistának a csákóját is leverték a cigánysoron, amikor egy kiadósabb krumpilopás kapcsán próbált nyomozni; az meg bekopogott V.K.-hoz, ki éppen tiltott pálinkafőzéssel foglalkozkodott, kóstold meg testvér, kínálta a meglepett őrmestert, hol a sapkád, hát éppen ezaz, röstellkedett a rend őre, csak-hogy én egyedül vagyok, s a szabályzat szerint nem használhatok semmiféle erőszakot, nemhogy fegyvert, hát akkor gyere, mondta V.K., szekérrel megyünk, de hát csak itt van a falu végén, szolt az őrmester, nem baj, felelte a bátyám, addig is vigyázz a tűzre, Sári.

— A pityókát, amit eddig meg nem ettetek, idehozzátok a szekérre, az utolsó zsákig, megszámolom, mint titeket, az őrmester úr sapkáját kifizetitek, van rá húsz perc.

K.L. senior egyszerűen imádta a sógorát, mert abból sugárzott a vakmerőség, ami K.L. seniortól fényévnnyi távolságra lebegett; Vass Károly feltétlenül karizmatikus egyéniség volt, vibrált körülötte a levegő, afféle hadvezér-típus, akinek megtisztelő volt a társaságában lenni, némi alkohol után egy kedves szótól elsírta magát, csak jelen volt, és ettől önkéntelenül megsimogatták a nők, ha csak jelképesen is, de a szemükkel mindenképpen, szavukkal megcsókolták, járásukkal tulajdonképpen a hóna alá igyekeztek, a biztonságba; Azt bünteti, kit szeret, hallatszott a K.L. senior temetésén, akkor minket ne szeressen, mondta V.K. a hátam mögött, gyöngéden vállamra téve a kezét.

Nyitott szemmel halt meg, mint a sámánok, kész a kompót, Kari, szolt be Sári néném, kóstold meg, csend, sokáig nem hitték el, hogy halott.

— Nem megyünk le Kibédre, kérdezte K.L. senior, az asztalra téve a nagyítót, mellyel a kusza régi írást böngészte, látogassuk meg Karit, rég nem találkoztunk.

Kocsiba ültünk.

*

Szóts János uramé a szó.

Az Evésre nézve:

1. Az asztal áldás alatt a' tájon ál-meg, a'hol ülni fogsz, mikor az elsőbkek le ülnek, Te is ülj-le a'számodra rendelt helyen.

2. A kést és villát jobb felől tedd a tányér mellé, a'kanalat előre, az asztal kendőt akaszd a'mejjedre.

3. Ne-kapj mohon a'tálba elől, hanem várj, míg vagy elődbe tesznek, vagy mások elől vesznek.

4. A' kanalat, villát, kést, ne fogd ma-

rokra, hanem csak három újjaid közzé.

5. A' husból és kenyérből ne szelj nagy falatokat.

6. Az ételt, mennyire lehet ne illesd ujjaiddal, hanem villával fogd és késsel metéld-el, ne harapdálj a' csontrol, ne vedd az ételt forron a szádba, hogy illetlenül ki-ne-hányd.

7. Kezedet, és szárad az asztal-keszkenővel töröld, ha nints, a' magad keszkenőjével, ne az abrosszal.

8. Ne-hörpölyj úgy, hogy mások is hallják, az ételt csámtsogás nélkül rágd, nyelved a' szádból ne-nyujtogasd, ne nyeld mohón a' falatokat, ne tarsd fejed a' tányér felibe, ne nyulj keresztül az asztalon, ha kéntelen nem vagy vele.

9. Csontot, hal-szálkát, gyümöls-magot s egyéb illyet ne-raj az asztalra, hanem tányérod szélére, annyival inkább ne hányd az asztal alá.

10. A' mi egyszer tányérodon van, ne tedd többé vissza a' táblá.

11. Pohárodot félre ne dőjds, más ruháját az étellel megne mucskold.

12. Ne mutasd magadat semmiben káka-bélűnek, könnyen csömörlőnek és finnyásnak.

13. Ha köhögnöd, prüszszögnöd, vagy fogad tisztítani-kell, egy egy kevéssé az asztaltól el-fordult ortzával, tarsd szád elejében asztal keszkenyődöt.

14. Ne-kelj-fel elől az asztaltól kéntelenség-nélkül.

Garázda Aprilis 1.882.

Édes Juli!

Hozzám menesztett leveledet kezeltem Márcz. 31Dikén, és kézbesítés alkalmán után értelműt vettem, és láttam azon szív érzelmi jegyzeteket, a melyből éppen tán a megelégedés és a veszedelmes aggodásid engedteketésit vevéd. Valószínűleg hidjed, lelkem Juli! hogy oly oriási nagy öröm lepte meg szívemet, mert részint azt mondhatom, és hidd meg fiam! roppant aggasztott az a minden nap reggeltől estig kíséző bánattal terhelt gond, hogy minden tudósítással szolgáló törekvésem sikertelen. Gondjaimtól fölzavarva, csaknem keservemet növesztették. Vigaszt, lelkem néked bár mikép is nyújtottam volna. De arra képtelen valék, miért? Azért, messzire vagyunk, és rövid idő alatt bár levelünk sem futhat egymásnak.

Mondhatom, hogy engem is megvigasztalt leveledben irt őszinteséged, hogy te fiam alapos szenvedés után is hívségedet valószínűleg nyilvánítod velem szembe. Ugyi fiam, nem engeded reményemet a súlyedés örvényébe?

Ne tulajdoncsd, lelkem, hogy nem éreztethetem véled azt, mi az érdemnek meg feleljen. Mert én, édes fiam, jelenleg csak szóval fejthetem szelid őszinteségem ruházotságát. Hanem el hozza a hatalmas Isten azt, a miért száz ezer töredelmes szívek az el vállás mély kert idézte miatt hervado állapotában csüggedten lombként lehajolva, és ez a kezdet, és ez a kezdet szinte végzet mindenik szavának hangzata.

Egeknek nagy úra, szelrmies Istenünk, tudjuk azt nagyon jól, te rendelted bánatunk, örömünk, tehát ezen mély gyászt szívünkről oszlasd el, hogy szeretettjeinket zárhassuk szívünkre keblünkre.

Sok párja vesztettek eképp kiáltanak,
míg már éppen én is eképen szavallak,
Jaj! — mély érzelmek s gondok, mit
tártok előmbe,
mért nem hagytok nyugtot árva bus
szívemnek?

Nem elég e gyász, mit most kell hordanom?
Szívem le láncsolva a sorstól mint fogoly,
hogy miért van szívem, végtére most
fejtem,

szerelmi bánkodás, mi legjobban epossze,
Hanem hit és remény s az igaz szeretet
Legyen mindnyájunknak vezér
szövétnőke,
szinte mint a tavasz, remény zöld ágas feje,
úgy lengjen minden ormon

a szabadság jele,
Hogy nyerhessük meg mi a győzelem

koszorút,
s szeretttjeink felül oszlassuk a borut,
legyen karunk széttárt, mint

az angyal szárnya,
hogy zárhassalak, Júli, keblemre valahára.

Cseh Gusztáv grafikája

Kivánlak, édes kicsi fiam tudatni egészésem mivoltáról, nékem halá Istennek, az elégnem meg felelő egészésem vagyom, szinte néked is hasonlot kívánok, helyzetemről egyebet nem irhatok, a szolgálat roppant nagy. Egyik nap állomási szolgálatba, másnap az erdőre felvackra, roppant sok és nagy a felelősségem, nagy szinte nyughatatlanságom, kérded fiam, hogy nem érezné magát sértve a tegező szó esetére? felelet: én nem... Nem kívánom fiam, hogy minden vigalmaktól elvond magad, de mégis köszönöm az irántam kitartásodat, és szinte hogy szülőimet többször látogatod, hanem csak találnálak nálunk, mert többet nem eresztenélek sehova fiam, most mind eddig hogy hiv voltál, maradj ezután is, maradj, fiam!

Tovább tisztelettemmel üdvözlöm Josef bátyám és Ángyomasszonyt. Isten tarcsa élteket és egészégeket, Károly barátom, áldjon téged Isten és szentelje minden lépésedet.

Éspedig én Dávidrol nem tudok semmit, mert messze vadnak töllem, Ábel Mozes pedig most is az őrnagy legénye. Végül maradok irántad hodolattal

Vas Domokos szakaszvezető
Körülményes tudósítást elvárok

Kérges a tenyerem, a tenyerem,
Azzal keresem a kenyérem,
Azzal keresem a télirevalót,
A babámnak munkásruhát, viganót.

— Hát ez meg honnan jutott eszedbe —, hüledezett K.L. senior, amikor végre mégiscsak megengedtünk magunknak egy újabb játszmat.

Nem tudom, ilyenkor mindenféle marhaság kiugrik az ember száján, Szegényember vizez s főz, mondogatta például Gy. Szabó Béla, na és melyik kockán akarsz mattot kapni, Király Laci, kedveskedett utána, iszonyúan tudott sakkozni, de nem mert, csak egy-két partit engedett meg magának, rendszerint ebéd előtt, amikor betért az Utunk szerkesztőségébe, az Egyetemiek Házába menet, ahol étkezett: mégegyet, Béla bácsi, nem lehet, vagy a munka, vagy az élvezetek, indult is, keziccsókolom, mondta, gályarab volt a saját gályáján.

Szóval honnan került ez a munkásruha?

— Az én művem — ismerte be K.L. senior —, ugyanis azt mondták az elvtársak, vagy lesz mozgósító ének a műsorban, vagy nem lesz ünnepség, se bál utána, hát ez lett a megoldás, én azt akartam, hogy magyarul énekeljenek és táncoljanak körülöttem, ameddig élek, még a bálterem falára is kiíratam: "Két csárdás, egy szalom", a szalont azért, hogy pihenhessenek egy keveset a táncolók aztán az ilyen feliratokért lettem gyanús nacionalista, tudod, aki két szalont és egy csárdást akart, menten feljelentett, könnyen ment az ilyesmi, ma még könnyebben megy, azt hiszem. Dehát a tangó nem szovjet tánc. Nem számít — mondták.

Megelőzzük a percet, az órát,
Vezet útmutatónk, visz a párt,
Hős tűz a szemekben,
Vesszen az ellen,
Építsük újjá a hazát.

— Ez már nem az enyém, nevet K.L. senior —, de én sem azt az egy beavatkozást hajtottam végre csupán, egyszer majd megmutatom őket.

Majd ha fagy, gondoltam, a nyolcvanas évek elején jártunk, most meg minden itt a kezemben, az összes "beavatkozása", a naplója, a jegyzetei, azt is tudom, hogy az énekpróbákról ki hiányzott és hányszor ezelőtt huszonöt esztendővel a mai nagymamák közül, meg hogy a termelőszövetkezeti párttanfolyamon hány ízben nem jelent meg senki. A villanyáram-korlátozást meg így magyarázta az egyik majom vagy majomutód: minek égetni a villanyt, ha úgysem akarunk olvasni, és mi szükség a fényreklámokra, amikor mindnyájan tudjuk, hogy például mi hol van Szovátán, és éjszaka úgysem akar senki boltba menni, elvtársak.

Ha megnövek, traktor lesz belőlem, ötlök eszembe, miközben K.L. sírját gyomlálom, de eszembe jut az is, semmi sem változik, a tévében azt kérdezik, most, kétezeregyben, a gyerektől, mi leszel, ha megnősz?

Toronydaru.

A válasz tökéletes: Bukarest tele elhagyott toronydaruval és félbehagyott épület-monstrummal.

K.L. volt a legjobb katona azok közül, akiket ismertem.

Folyt. köv.

SERÉNY MÚMIA 196

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince 2001

FAZAKAS ATTILA

Töredékek

1.
Valami amfiteátrum itt,
valami Dionüszosz vére,
mely végül is nem old
fel, nem old meg semmit.
Tart a Nagy Bonyodalom.
S Hírnök se jó, dübörögve
semmi égi jel, felhők
felfestett kopottas
gomolyagja csak
hömpölygő vonulásban.
Hallgatnak fenn (fennen
hallgatnak) az istenek,
szenvédésről egy se tud.
Terejni Artemisz vézű
vadjait, megszőkni bokron,
réteken át. Vagy az Utazót
várni, s tudni, nem jön
meg soha. Hullámok elpingált
szegélye ez is, s még hány
derűvel átszótt arc hever itt
romokban. De a vihar még
távol (ama prosperói, végső,
na hogyné), esővíz, mely
csapongó gyomokat, időzűzalékot
dajkál.

S míg késik a Hős, rettegett
tiráda, mert unott maszkokat
próbál, s tudva ezt, elunjuk
mi őt, fény játszik, s tovább
az idő, más eszme, más korszak,
kivénhedt helyen, romok és gaz,
s e fertőben, kiszenvedett testben
születni-másik isten.

2.
Eliramló ezredvégi táj.
Törzsek csupasz robogása,
lombok suhanása.
Fény a koronán, kialtó
nap.

Képzelt szabadságod ez,
most, a szfo lány öröme,
mely célt talál, él!
Jajong s kapaszkodik.
Boldogságféle,
mielőtt széthullnának
körötted a formák.

3.
Óh, mit ad az Isten,
Turner az égben,
szétomló váznak
giccses színpataka
kavarog,
de lassú páratenger
úszik ijesztő hegyláncon a távolban
végig, Caspar David így üzen.
A völgy csendes,
semmi katlan.
Kertünkben a föld
agyagos; elnyúlt cipőmhöz
tapad a szántássorokon át.
Félig beéroe már a termés,

ez izgat most, bogár rohan
a derék vajatokban.

Óh, mit ad az Isten,
Turner az égben,
elnyúlt cipőmhöz fűszál
és formátlan sár tapad.

4.
Molière-i esték ezek,
barokk csipkebodrai a kőnek,
füledt termék,
vértolulósos testek,
édeskés patkánybűz.
Bealkonyult a tragédiáknak:
Hősi rigmust ennen hős magáról
s dagályos ritmust az istenekről
egy se darál,
sebvörös alexandrinnal átdöfött
nemtelen intrikáló jó,
s súlyos csipkeként terül
szét a megroggyant deszkákon,
elvágódik, holtan laposan a teste.
De a nyelve, mint a kameleon bőre,
tovább színezi, fűti, bonyolítja
e szertehulló szálakat...

Üres páholyokra a reggel vénye
mikor hull, mikor tárják
szét végre a túlsúlyos ajtókat?
Óh, de a púder, csak halkán!
Molière-i esték még ezek,
Nagy Élvezeteké, a
megeredt, izgága fantáziáé.
(...)

O may my heart's truth
Still be sung
On this high hill in a years's
turning.

Dylan Thomas
Tűnj fel tündöklőn kölyökkor,
kirabolt lelkem ősi ágak roppanó
tenyerébe fogva,
mint égi fészkek,
szárnyaló vázlatfüzet, zuhanó könyv
lakatlan;
mosd el almatlan vidékek kiforrott
rajzolatát és sose szelídíts
— zúdulj le arcomon záporok szilánkszerű azúrja,
gyáva szél, éjszakák öreányló lombja,
páfrányok árának, s mezők romlandó selyme,
örökös zsongás, zsbongás, múlhatatlan élet,
zene,
mely testedet átjárta akkor és most;
ó, hordozz magaddal, rejts el ismeretlen
a szfo beomló, gyatra kamráiban, kölyökkor,
ha félelem prófétál, támaszt haragot
s borít be fáradt mennyeiket
a fény
s mit szerelem vakított egykor, ragyogj fel most:
hajam szélbe szórt napja,
bőröm idegen csontokkal elkeverve,
szólíts, szólíts,
tűnj fel,
hogy betöltsem esőrázta kertekben az eleven
földet,

ha fiatal testem rázkódná a szélben,
s félné oly ifjan még s hűtlenül
a halált.

POLLÁGH PÉTER

Hosszú és vesztes

Utálta a ruháit rokonokon visszalátni.
Úgy lejtettek benne,
mintha jelöletlen lenne,
boltból való.

Zsebében céberádió az elfelejtett öngyújtó.
Van pisztolya is, forgótáras,
kézreálló, igazi fémből.
Talán számíthatott rá,
talán tulajdonságokra
célozhatott vele.

Vajon föltette kezét a kitettség?
Persze nem holmi nyakban lógó
kulcs itt a kulcsszimbólum,
ez az állapot megkülönböztető
jelzések nélkül is létezik.

Gyermekkor ez, hosszú és vesztes,
mert nem élesbe megy,
mert mindig ott a hárombetűs
mentőautó: az Anya. (Feje tüntetés
a szürkeség ellen, karaktere
unokákban rajzolódik újra.)

Ellép tőle a tornasor,
az elektronikus rongyoktól büszke,
felejtésből megfelelt nemzedék.
"Hazamegyek, aztán gépezek,
vár a komodor-hatvannégy!"

Ó marad fogalmazásból az örök jeles,
belvizualitásban a győző.
Hajózik saját városig, gyorsul befelé.
Rókaszín haj, és pszichoszimat.
Enyves évadok után lett offenzívó alak,
túl sokszor mondta, hogy tegnap.
Pelenkát a szar, bosszúja téged akar.

Valami éjszakai közlöny

A szfn egy bejáratott hely.
Már alapjáraton alvajár
az a kis szemét ámokfutó, a morál.
Egy metszőszóke, aki fölsszolgál.
Titulusa: recepciós.

Így vágya lenni előkelő,
de elkelne ökelmének a kelme,
az a belső.

A szemrontó és száraz neonok alatt
egy középkorú kalandor, komoly kopással
az apaképe apellál.

(Presszió alatt a felület, a megkapart.)

Ügyeletes leszólítónk
hiszi a demokráciát,
amennyire egy hétköznap
föltételezi a tortát.

Borostája jelzésértékű, összhatása erős.
Hógolyó a lavinát, begyorsítja a lányt,
hogy észrevétlen tolhassa ki titkaiból.

Uralja, szint alatti szvitteket
próbál ki rajta, s ha meguntta,
lehúzza benne a vévét.

Keresetét bíz megkeresi,
elszólásokkal kockázik,
alkukat őlt össze.

Akárha AIDS-teszt, pozitív,
és teszi a dolgát: Posztmodernben
maximum a portás.

Metszőszókeknél lazán reprezentál,
fájront után a trükkök jó mederben.
Belelapoznak valami éjszakai közlönybe,
ahogy előkelő fedőnéven eszik a velőt,
és nincs fantomfájás
ama uncsi kis mucsai filmhős,
bizonyos Szinábád után.

DEMETER SZILÁRD

A labda

Az autóbusz körül tülekedő utasok közül senkinek sem jutott eszébe benézni a jármű alá. A káromkodva érkező sofőr a hátsó sorba szorultakat ráncigálta vállainál fogva:

— Hogy az istennyila csapna magukba, jóemberek, álljanak már sorba, ez nem civilizált emberekhez méltó viselkedés. Engedjenek már oda, nélkülem a busz nem indul...

— Veled induljon, Rapid — dobta oda valaki foghegyről a tömegből, többször megjárták már, hogy az úton maradtak, úgy kellett kigyalogni a tetőre, hogy valami alkalmival elérjenek munkába. A sofőr elvörösödött, mert a gúnynevét nemigen szívelte, nyugodt stílusban szeretett vezetni, a munka megvár, mondogatta a türelmetlenkedőknek, azok inkább a melegítő féldécit látták elúszni, máreg rohanni kell.

Idegesen taposott a gázpedálba, a kerek alól szétspricceltek a kavicsok. A zörögve távozó autóbusz helyén egy barna gyerektest feküdt.

Egyszemjankó megrázta magát, felkelt, remegő lábakkal a tér széle fele indult. Ott két egyforma fiú leste hőstettét, ők is felemelkedtek, leporolták magukat, bevárták.

— Addsz a labdát — nyújtotta Egyszemjankó a kezét az egyik fele. — Megnyertem a fogadást. Az ikrek rövid ideig elgondolkodva méregették, aztán úgy döntöttek, nem éri meg verekedni a félszeművel, mert rájuk hozhatja a cigánybandáját, az anyjuknak majd hazudnak valamit, mi lett a labdával. Kényszeredetten átadták a valódi bőrlabdát, ugyanazon fejmozdulattal néztek Egyszemjankó után, ahogyan boldogan elslisszol a cigányblokkok fele.

— Söjjetmici! — kiáltott fel a barátjának. — Gyere már le, menjünk focizni! — diadalmasan felmutatta a mai zsákmányt. Az érkezett is rögtön, nagyon szeretett focizni, de legjobban szögletet szeretett beadni, egészen belekesült, ha az ellenfélről úgy pattant a labda, "Söjjet, söjjet, én jügom!", selyp volt, innen a neve. A bőrlabda tiszteletére felhúzta ronggyá rúgott stoplis cipőjét, Egyszemjankó lopta azt is a városi focicsapat szemeteséből.

— Honnan sejezted? — vette kézbe álmai labdáját, megpattintotta a földön, fel van-e fújva.

— Az ikrektől nyertem — mondta büszkén Egyszemjankó, örült, hogy barátja ennyire belelkesült. — S apád? Megint meg

fog verni, hogy loptad...

— Úgy gondoltam, hogy nálad hagyom — sandított Söjjetmici Egyszemjankó.

— Jó — vont a vállát az, ő mondhatja nyugodtan, hogy Egyszemjankóé a labda, amióta apáik egyszer részegen összeverekedtek a kocsmában, nincsenek beszélő viszonyban, Egyszemjankót sem kapják el tehát. — De játszhatok vele! — Egyszemjankó bölintott, így van ez rendjén.

Hatalmas füttyel érkezett Egyszemjankó öccse. — Hallom, baszki, hogy elvetted az ikrek labdáját.

— Nem vettem el, hanem elnyertem — kapta fel a fejét Egyszemjankó.

— Hát — az öcs elgondolkodott. — A salakpályán mindenki téged vár, meg akarnak verni, mert megérkeztek az ikrek, s azt mondták, hogy nálad van a labdájuk, azért nem tudták hozni. Mintha a nagyokon kívül bárkinek is odaadták volna valamikor.

— Most kik vannak ott? — kérdezte a báty.

— A külső negyedik, akik a csíkos blokkokban laknak.

— Azokat én megeszem — nyugodott meg Egyszemjankó, de azért úgy döntöttek, hogy inkább a Berki-kertbe mennek.

A Berki-kerben térdig ért a fű, magának a tulajdonosnak is nehezére esett rohanni, hát még a gyerekeknek, bőrlabda ide vagy oda, csak fejelgetni tudtak. Ilyenkor meg nagyon oda kell figyelni, nem csoda, hogy az önnön csőszeként lopakodó tulaj meglepte őket. Elkapta a labdát, és vigyorgva nézte az elrohanó kölyköket. Egyszemjankó pár méter után megállt:

— Bácsi, adja vissza a labdánkat, soha többé nem jövünk ide!

— Kéne, mi? — horkantotta az öreg. — Bűdös cigánya, itt letaposátok nekem a fűvet. Majd, ha kaszálni jösztek, visszakapod. Azzal sarkon fordult, és diadalmasan füttyörészve a pajtája fele indult. Igaz, ő farmnak nevezte ezt az egészet, nemigen hagyott ki alkalmat a kocsmában, hogy a farmjával ne dicsekedett volna. Itt jön a farm-motoros, vigyorgtak a vasgyári munkások.

Megölöm, suttogta Egyszemjankó vadul körülnézve, de semmi erre alkalmas tárgyat nem látott a közelében, a méteres farudakat, amiket a gazda eléggé nagyképen kerítésnek nevezett, már rég le-törték a negyedbéli nagyfiúk. Kelltek nekik, verekedni.

Verekedni a Jázon szoktak. A vasgyárban használt koks-öntőformák törmelékeiből egészen nagy "fennsík" hordódott össze a száz év alatt, közepében megállt a víz is, sőt, nád, néha vadkacsa is akadt. A tó körül döntöttek el,

kié a belső és a külső negyed közötti pingpong-asztal, vagy a városszéli fásszinek, netán egy Nő.

— Most mit csinálsz? — kérdezte Söjjetmici riadtan, a barátja képes volt úgy dühbe lovagolni magát, hogy ezért már a rendőrségre is bevitték.

— Megyek a Jázra, keresek valami csapágyat, és belövöm az ablakát — rándította meg a vállát Egyszemjankó, öccse nagyot bölintott.

— Az jó, én hazafutok a kövesparittyáért.

A Jáz szélén, az egészen friss hordalékban bizony egész csapágyakat lehetett találni, és ha a kisszekér kerekének már nem volt alkalmas, akkor fárasztó munkával, de szét lehetett törni. A csapágygolyónál jobb töltelék a parittyába nem is kell.

A Jázon most kisfiúk püfölték egymást, az egyik csapat épp a völgy fele húzódott, a cserjék mögött hátha hátba tudják támadni az ellenfelet. Egyszemjankóék óvatosan a másik oldalon kerestek, szerencsésen. Söjjetmici rögtön két nagy csapágyat is talált. Le kellett menniük a betonút-

Bodor Anikó rajza

ra, hogy össze tudják törni őket, a salakdomb szélétől cipelték az öntöttvas-darabkákat. Azokkal, ha jó szögben ejtik, szét lehetett törni még a "fedeles"-csapágyakat is.

Lihegve érkezett Egyszemjankó öccse. — Hol a parittyá? — kiabált már messziről a báty.

— Nem kell, nem kell — intgetett a kisebbik. — Láttam, hogy odaadta a labdát a fiainak. Gyertek, verjük meg őket, és vegyük vissza tőlük.

A két nagyobb rögtön ott hagyta a csapágyakat az úton, és rohantak a belső negyed fele, ott elkaphatják a bitorlókat. Mert senki sem ment a salakpályára szívesen, ha a nagyok ott unat-

koztak. Elvették a labdát, és alig-ha rúghattak abba egy aligsrác, főleg, ha Malacka bácsiékat is ott ette a fene.

A belső negyed végén igen-csak élénken rúgták a labdát, a labdájukat a Berki-kert tulajdonosának a gyermekei, dacára az emeletről kihajló tanítónő fenyegetéseinek. És hogy a jázi verekedésnek valami komoly tétje lehetett, arra abból lehetett következtetni, hogy a város hülyéit is beválogatták a csapatba.

— Játszhatunk? — álltak meg az aszfaltcsík szélén Egyszemjankóék. A riadalom csak egy pillanatig tartott. A kapus hátrafordult, és teljes erejéből elrúgta a labdát.

— Söjjet — vigyorodott el Egyszemjankó barátja.

De nem sokáig vigyorghattott. Az erővel, de laposan meg-rúgott labda beverte az áram-elosztó albakának pléh redőnyeit, és beesett a "trafó"-nak becézett zárt épületbe.

— Kurvaisten — dühöngött Egyszemjankó. — Picsa. Most be kell másznom — intett Söjjetmici-nek, hogy álljon a betört ablak alá. A gyerekek némán néztek, amint a barátja tolvajlétrát tart neki, majd valahogyan a vállalára lépve Egyszemjankó belecsimpaszkodik az ablakkeretbe. Nagy nehezen felhúzta magát, és bebújt az ablakon.

Aztán csak egy csattanás hallatszott. És a negyedben minde-nütt elhallgatott a rádió.

A villanyművek mérnöke dühösen húzta fel a nadrágját, még hogy egy gyerek bemászott a trafóházba, szent szar, mi jöhet még ebben a városban, orvost hívtak, kérdezte a telefonálót, igen, Bandi, de lakatost nem, mondta a telefonáló, siess azokkal a kulcsokkal, sietek, hogy a fene enné meg, éjszakás vagyok, dühöngött a mérnök.

Az orvos a mérnök után lépett be, hóna alatt a hordággal, a mentőautó sofőrje távol tartotta a kíváncsiskodókat. Nemsokára ki is jöttek, a hordágyon egészen kis valamit hoztak letakarva. A fél negyed az ablakban lógott, merthogy a mérnök lekapcsolta az áramot. Megérkezett Egyszemjankó apja is, kocsmából jöhetett, erősen tántorgott. Meglátta a kisebbik fiát.

— Már megint itt lopod a napot, az anyád úristenit, sipirc haza! — próbálta megfogni a kölyök fülét. — Megmondtam, hogy ezekkel a tolvajokkal ne barátkozzatok — mutatott a síró Söjjetmici-re. — Ti meg, Bandi, mit visztek itt? — kérdezte a hordágyra mutatva.

Az orvos ránézett. — Szenet — mondta. — Csak szenet.

MÉHES KÁROLY

Thomas Mann & Co.

— Szóval ír? — szippantott Lofkowitz a cigarettájába. — Naná, hogy ír, mért is ne írna? Egyébként mindjárt gondoltam — és hamiskásan csipentett a szemével. A cigarettát elnyomta, megpördült a széken, és szinte még ugyanazzal a mozdulattal bedobott két huszonöt centest az automatába, és miközben a habzivacs pohárba csordogált a kávé, csak úgy maga elé bólogatott aprókat. — Majd meglátja, milyen ez. Ne gondoljon azért valami mélyszántásra. Ezek átlag amerikaiak, csak éppen azt vették a fejükbe, hogy az irodalom jobban érdekli őket, mint a baseball. Ha úgy vesszük, ez már önmagában is csoda. Ami a legfontosabb: semmin sem szabad meglepődni. Ők fizetnek, én pedig ebből élek, nem igaz?

Lofkowitz mutatójával letörölgette bajszkájáról a kávé, a poharat a magasból a szemetesbe pottyantotta, majd bohókásan meghajolva jelezte, hogy csak utánam. Amint elhaladtam mellette, a vállamnál fogva visszahúzott.

— Még egy szóra. Úgy illik, hogy én mutassam be magát. Mit mondhatok: regényíró?

— Maradjunk a prózájánál.

— Oké. És sok könyve jelent már meg.

— Néhány.

— Csehországban. Vagy rosszul mondom?

— Magyarországon.

— Persze, persze.

Lofkowitz sóhajtott egyet.

— És a nevét, ha szabadna még egyszer.

— Hermann Tamás. Thomas Hermann, ha akarja.

— Részemről a szerencse — hajtotta meg magát megint Lofkowitz, és ezúttal előre sietett, csak a terem ajtajában állt félre, és invitált széles gesztussal befelé.

Tizenketten vártak rá, a tanítványok. Nyolc nő és négy férfi. Ránézésre egyikük sem volt fiatalabb negyvenévesnél. Füzet feküdt előttük, néhányan idegesen babráltak tühegyesre hegyezett grafitceruzájukkal.

Lofkowitz a jobbán lévő üres székre mutatott, így ott foglaltam helyet némán, egy kifestett arcú, szemüveges, őszülő aprófrizurás hölgy mellett. Amint leültem, száját összezárt ajakkal szélesre húzva felém biccentett.

— Szép jóestét mindenkinek! — vágott bele Lofkowitz, szinte kiabálva, mintha meccset készülné közvetíteni. — Hát megint eljött az ideje, hogy azzal töltsük az időnköt, amit a világon a legjobban szeretünk, az irodalommal. Igaz-e, Pam?

— Szentigaz, Mr. Lofkowitz! — vigyorgott készségesen az asztala túlsó végéről egy szőke, lesimított hajú háziasszony.

— Remek! Mielőtt nekilátnánk, hadd mutassam be önöknek ezt az úriembert, aki ma itt van a körünkben. Ő nem, ő már nem tanulja az írás tudományát, hiszen

egy híres és sikeres író üdvözölhetünk benne. Thomas Hermann barátom Magyarországról jött, ahol annyi könyve jelent már meg, hogy igazából már ő sem tudja számon tartani! — rikoltotta Lofkowitz széles mosollyal, és végtelen odaadása biztosítékaképp a hátamra csapott.

Ami sokkal megrendítőbb volt, hogy a kreatív írótanoncok lecsaptak tollat-ceruzát, és Lofkowitz tirádájának végeztével forró tapsban törtek ki, vigyorogtak és bólogattak felém.

Mi mást tehettem: vigyorogtam és bólogattam feléjük.

Az ünneplés végén egy biztosítási ügynöknek kinéző, kopaszodó, kockás zakós úr még egyszer megkérdezte a nevemet, amit kivétel nélkül mindenki felvéselt a füzetébe.

Lofkowitz végre elkezdhetette az órát. A házi feladat fogós volt, hiszen egy közlekedési balesetről tudósító nyúlfarknyi hírt kellett irodalmi formába önteni. Egy kifeszített derékkal ülő, vékony, hosszú arcú hölgy azonnal jelentkezett, hogy felolvasná a művét.

— Parancsoljon, Kate — intett Lofkowitz főúri kegygyel.

— Annyit el kell mondjak, hogy négy-szer írtam át. Nem tudom, hogy ez jó-e vagy rossz, de mindig új és új motívumok jutottak az eszembe...

— Motívumok? — kérdezett közbe Lofkowitz szórakozottan.

— Igen, szóval napról napra javítottam, de tegnap éjjel három órakor felébredtem, és tudtam, most fog elkészülni a végső megoldás. Szegény férjem csak morgott, azt mondja, bolond vagyok. De hát mi, írók, tényleg mind bolondok vagyunk egy kicsit, vagy nem? — emelgette a szemöldökét Kate.

— Egy kicsit-hagyta jóvá Lofkowitz.

— Akkor felolvasnám. *Durambe az egész éjszakán át tartó szeretkezés után még mindig kótyagosan indult meg lefelé a lépcsőn. Rá akart gyújtani, de ahogy végigtapogatta a zsebeit, nem csak azt tapasztalta, hogy nincs nála cigaretta, de ezek szerint sikerült a maroktelefonját is Alice-nál hagynia. Megtorpant, de nem volt szíve visszafordulni, hogy csöngetésével felzavarja a lányt mély álmából. Á, majd telefonál fülkéből. Az utcán azonban kellemetlen szél és csepergő eső fogadta, nem éppen májushoz illő időjárás. Körülnézett. Az F Utca és a Nyugati 44-es sarkán már messziről világított feléje a telefonfülke. Kiugrott a kapualyból, de pont akkor váltott pirosra a lámpa, amikor a járda széléhez ért. Süvítő szélrohamburkolta körbe a testét, amit néhány órával ezelőtt még Alice forró karjai öleltek. Megborzongott ettől a kettős élménytől. Hirtelen úgy tekintett a túloldali telefonfülkére, mint valami békés, nyugodt szigetre, ahol a világ vad erői elől nyugalmat lelhet. Nem is tudta, mit cselekszik, amikor lelépett az úttestre, szemében és idegeiben csak a telefonfülke létezett. És abban a pillanatban a 137-es busz sofőrje, Henry Falk életének nagy féltelme teljesedett be, hogy egyszer valakit halálra gázol, a legjobb szándéka ellenére.*

Kate arcán üdvözült mosollyal engedte el maga elé a füzetet, és a csoport tagjai ismét lelkes tapsban törtek ki. Lofkowitz először felhúzta a vállát, mint aki nem is talál szavakat.

— Ez... ez egészen pompásan sikerült. Olyan, mintha egy izgi kis regény első sorait olvasta volna. Meg kell írnia ezt a regényt, Kate! — mutatott Lofkowitz mutatójára az asztala végébe, ahol a fülig vörös szerző olvadozott. — De azért halljam, kinek hogy tetszett? Dian!

Berakott frizurás, melegítő nő kezdett beszélni.

— Az megint kiderült, hogy véletlenek nincsenek — mondta száját csücsörítve. — Az áldozat igenis szigorú tervvel vágott neki az úttestnek, és éppen a maga elé tűzött feladat okozta a vesztét. Sokszor hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy az efféle balesetek csak úgy véletlenül történnek, puff, elcsapnak valakit, mert épp arra járt. Szerintem ezt Kate nagyon jól látja, hogy mindennek értelme van, még akkor is, ha ez, hogy úgy mondjam, negatív eredménnyel jár.

— Valóságos értekezés, amit előadott nekünk! Bravó, Dian! — bólogatott szaporán Lofkowitz. — Frank?

— Hát, minden elismerésem ellenére engem speciel zavart, hogy Kate belekeverte ezt a szeretkezés-motívumot rögtön az elején — fejtegette a biztosítási ügynök.

— Egy fél mondat az egész, ha jól emlékszem — vetett ellent Lofkowitz.

— Épp ez az! Minek ide? Mi pluszt ad?

— Adni éppen ad! — szólalt meg egy tüskére nyírt hajú, dülldet szemű nő abban a sorban, ahol én ültem. — Dian jól mondta: ez a látszólag értelmetlen haláleset is ugyanúgy egy állomása, persze, végső állomása, az életnek, mint a szeretkezés.

Lofkowitz magában kuncogni kezdett.

— Elnézést, de eszembe jutott, hogy mit mondanak a franciák a... fogalmazunk így: szerelmi együttlétre? *Petit mort*, azaz kis halál. És a sok-sok kis halált, fájdalom, egyszer csak követi a nagy halál. Ez van, hölgyek, urak. — Aztán egyszer csak rám nézett, s mintha kicsi kajánság villant volna a szemében. — Thomas, mit szól mindehhez egy igazi európai?

Először is nyeltem egyet. Szememet egy pillanat alatt végigfuttattam a körben ülők arcán, s összeszoruló szívvel és torokkal láttam, mindannyian ceruzát ragadtak, szájuk egy kicsit kinyílt.

— Nos — kezdtem, és egy mozdulattal, amiért nagyon mérges voltam magamra, de persze Lofkowitzra is, aki e mozdulattal előcsalogatta belőlem, a fejem tetején kezdtem el káprázni —, azt hiszem, minden halálban benne van egy egész élet. Ami abban a pillanatban véget ér, ugyebár. De sajnos, nem lehet állítani, hogy ez a halál minden esetben, úgy mond, méltó lenne az eltelt élethez. Am az is igaz, se a valahai szerelem emléke, se egyéb földi jó nem óvott meg még senkit attól, hogy elműljék ebből a világból.

Lofkowitz kirúgta maga alól a széket, és nyújtott karral úgy mutatott felém, mint Pavarottira Zubin Mehta a legsikítőbb ária végeztével. Nem is szólt semmit, csak hunyt szemmel megragadta a kezemet, rázta egy ideig, miközben fél fenékel felemelkedtem a helyemről, és lángoló füllel túrtam a jelenetet.

Nem is nagyon tudom, mi történt azután. Zúgott a fejem, próbáltam visszaemlékezni, mit is hablatyoltam össze töredékes angol tudásommal, mi volt az a retentő kinyilatkoztatás, amit Lofkowitz bohóckodásának eredményeképpen ezek a jobb sorsra érdemes emberek mint valami szent ígét véstek be a füzetükbe. Nem tudtam megnyugtatni a lelkiismeretemet saját szavaim következményei felől. De aztán mégis valamiféle különös köd ült az agyamra, és egyszerre, a magyar irodalom eleven követeként, egy íróiskola esti szemináriumának "díszvendégeként" azt kezdtem el bizonygatni magamnak némán, hogy nem fontos, semmi sem fontos, elsőképpen az irodalom nem fontos, ocsmány hazudozás minden, csak abban lehet reménykedni, hogy ami irodalmi köntösben a világon megjelenik, egyszer majd csak elnyeri az örök felejtés kegyelmét, az lesz az igazi nyugalom.

Ültem egyenes derékkal, mégis magamra roskadtam, s akár tejuvegen át láttam, hogy ezúttal az én kockás zakós ügynököm olvas fel valamit, s amikor végzett, lekapta az orráról a szemüvegét. Annyit éreztem, hogy a siker koránt sem volt olyan zajos, mint Kate dolgozata után, talán Frank — igen, Frank, hiszen ismerem őt! — szikárabb, mondjam azt: sótlanabb egyénisége az írásában is óhatatlanul jelentkezett, ugyan ettől még pazar író, teszem azt, a néhány szavas párbeszédék mestere lehetett volna (netán az is volt, nem tudhatom).

Az óra végeztével az író-jelöltek mély tisztelettel vetek tőlem búcsút, többen biztosítottak róla, hogy életük nagy napja a mai, csupán az árnyékolja be némileg, hogy nem tudnak tőlem egy sort sem elolvasni.

Lofkowitz-cal visszatelepedtünk az automata elé, ő megint bedobálta a maga *quarter*-jait, majd lassan hörpölte a gőzölő kávét a habszivacs pohárból.

— Most mondja meg, Tom, mégis csak nem épeszűbb dolog irodalommal tenni mindazt, amit egy rozzant pszichiáter díványán vagy foteljában bőfögnének ki magukból? — Lofkowitz válasza sem várva vállat vont, majd folytatta. — Persze, magamból indulok ki, én is ezt csinálom. Képzeld, a legjobb gyerekkori haverom ma a városban egy abszolút menő pszichiáter, de soha egy szóval sem gyóntam neki. Majd hülye leszek. Ott a papír. Szép-szép az emberbaráti segítség, de az író csak magára számíthat, vagy nem?

Rám nézett, a vártnál hosszabban, hát felhúzott vállal bólogattam.

— Most halt meg a feleségem, két hete... Nem, még annyi sincs, tizenegy napja, ha pontos akarok lenni. Öngyilkos lett.

— Részvétem — préseltem ki magamból.

— Ugyan hagyja. Számítani lehetett rá, hogy egyszer sikerül neki. Ez volt a negyedik kísérlete. A lányom Bolíviába ment férjhez, egy ideig telefonálgattunk, most, hogy az anyja meghalt, fel akartam hívni, kiderült, hogy az a szám, ami nekem megvan, nem érvényes már. Kész, itt vagyok tökegyedül. Mi marad, ugyebár, mi marad? Csakis a papír. Hazamegyek, és ott vár a papír. Mert maga is elmegy, többé sose találkozunk, olyan, mintha meghalna, már elnézést, de érte, Tom...

Jelentősegteljesen bólintottam.

— Szóval így. De nem bánta meg, hogy elugrott ide? — pattant fel a következő pillanatban Lofkowitz, nyilvánvalóvá tve a búcsúzás pillanatát.

Biztosítottam maradéktalan hálámról, mint ahogy arról is, amennyiben a jövőben bármi megjelenne tőlem angolul, azonnal küldök neki egy példányt. Bár valószínűleg tényleg örökre váltunk el egymástól, úgy tűnt, valamiféle szent kötelék a jövőben, legyünk a világ bármely pontján is, összefűz bennünket. Amikor elképzeltük egymásról, a másik miképp hajol legjobb barátja (és legádázabb ellensége — csak hogy ilyen lélekbemarkoló ellentétpárt alkalmazzak), a papiros fölé.

A hűvös estében alig baktattam néhány lépést a metróállomás irányába, amikor női hang szólt utánam.

— Uram, ne haragudjon...!

Ahogy a szomszéd kapualjából előlépett, felismertem azt a nőt, aki az órán mellettem ült, s bár érkeztemkor széles mosollyal üdvözölt, végig egy mukkot sem szólt.

— Tudom, hogy otrombaság tőlem így önre rontanom — szabadkozott rögtön, és a nála lévő szatyor valósággal zörgött a kezében a remegéstől. — De égi jelet látok abban, hogy mi ma este találkozhattunk. Ha megbocsát, arra szeretném kérni, hogy kísérjen el hazáig, itt lakom két utcával lejjebb, és dedikálja a könyvét...

— A könyvem? — kérdeztem vissza, alig akarván hinni a fülemnek.

— Nem veszem igénybe hosszasan az idejét, jöjjön gyorsan! — mondta a nő egyre lázasabb hangon, és máris megindult előttem az utcán.

Mit tehettem mást, igyekeztem utána.

— A fiam súlyos asztmás, egyszer szinte megfulladt egy rohamtól — hallottam valahol magam előtt, miközben az asszony hátán a hátra csapódó, lefegő kapucnit fixíroztam. — Most is a hegyekben

kúrálják, Nevadában. Talán használ neki valamit. Nekem csak 6 számít ebben az életben. A férjem elesett az Öböl-háborúban, illetve eltűnt, egy üres koporsót tettünk el helyette. Képzheti. — Az asszony mintha egy pillanatra megtorpant volna a sietésben, majd újra nekiiramodott, úgy mondta. — Létezik olyan, hogy üres könyv? Amikor valamiből csupán az hiányzik, ami a legfontosabb lenne benne?

Húsz percen belül másodszor nyögtem ki, hogy "Részvétem", ezúttal még halkabban, még inkább — valamiért úgy éreztem — feleslegesen.

Keskeny faházba mentünk fel néhány lépcsőfokon, az ajtó mellé a 2106-os számot szögelték fel. A második angolóráról ismert *living room*-ban ott állt a kockás tévé-néző kanapé, maga a tévé, egy csalé állólámpa. Könyvespolcot, könyveket sehol sem láttam. Az asszony megkért, hogy foglaljak helyet, majd azt észleltem, hogy a nyikorgó lépcsőn felsiet az emeletre. Kisvártatva apróbb zajok, székhúzás, surrogás érkezett odafentről, sőt mintha emberi beszéd foszlányait hallottam volna. De a következő pillanatban már ismét dobogott a lépcsőn lefelé.

— Itt volnék — lépett be a szobába, és amikor az asztalkához, vagyis elem ért, a háta mögül egy vaskos kötetet húzott elő. Odanyújtotta. És abban a pillanatban a sötétkék műbőr kötésre arany betűkkel nyomva megpillantottam a szerzőt és a címet.

Nem én voltam.

Thomas Mann A varázshegy című regényét tartottam a kezemben, a Strauss-Farrar-Giroux kiadásában, egyébiránt gyönyörű kiadásban.

— A mormon tiszteletes küldte a fiamnak, a születésnapjára. Majd megkapja, ha hazaérkezett. Hogy fog örülni, főleg ha dedikálva lesz! Tőlem is minden sort elolvas. Mondjam azt, neki írok... Nem is magamnak!

Elővettem a golyóstollamat, kinyitottam a könyv fedelét.

— Hogy is hívják a kedves fiát? — kérdeztem rekedt torokkal.

— Annyit írjon, Melnek — mondta a nő, és leguggolt az asztal másik oldalán, úgy lesett rám, alulról, tágra nyílt szemmel.

Én pedig lassan, mint akinek roppant neheze esik az írás ezen a már egyáltalán nem üres papíron, a következőket róttam:

"Melnek, ismeretlenül is jó barátjaként, azt kívánva, hogy sikerüljön bejárnia A varázshegy káprázatos csúcsait — Thomas".

Amikor izzadt kézzel a könyvet ismét becsuktam, a szomszéd szobából vészes kongatással tizenegyet ütött egy óra. És akármennyire is gazembernek éreztem magam, csak arra tudtam gondolni, tessék, lekéstem a metrót, mehetek a szállodáig taxival.

De egy magyar író sose fukarkodjon, ha kikerül a nagyvilágba, az is igaz.

POMOGÁTS BÉLA

Templom és iskola

A hatvan esztendeje eltávozott Reményik Sándor a nevezetes Végvári-versekkel lett közismert és népszerű költő, és noha korábban (a kommunista korszak évtizedeiben) erősen kárhoztatták ezeket a költeményeit, el kell mondanunk, el kell ismerünk, hogy a Végvári néven megjelent két kis kötet (*Segítsetek*, 1918, *Végvári-versek*, 1921) igen hitelesen és kétségtelen költői erővel fejezte ki a bukaresti hódító politikának kiszolgáltatót és magára hagyott erdélyi magyarság közösségi tragédiáját, zaklatott közérzetét. A Végvári-versek a történelmi csalódottság emésztő lázában születtek, és ennek az indulatos és öngyötrő állapotnak idővel meg kellett nyugodnia, már csak a továbblépés érdekében is, hiszen az erdélyi magyar szellemi életre és ezen belül hangsúlyos módon az irodalomra az a felelősségtudattól áthatott feladat várt, miszerint ki kellett alakítania a nemzeti megmaradás lelki stratégiáját, a nemzeti identitás fenntartásának eszközeit, illetve erkölcsi támaszait és intézményes kereteit.

Az uralomváltást — az 1918—1919-es román megszállást — követő első esztendőik kisebbségi magyar közléte politikai passzivitásba merült: a nagy közös csalódottság és kétségbeesés, a kiszolgáltatottság fájdalma, a jövőkép hiánya következtében igen nehezen jöttek létre a közösségi önszerveződés eszmei támasztékai. Az erdélyi magyarság politikai vezetői először a trianoni szerződésben rögzített állapotok hamarosan bekövetkező megváltoztatására számítottak, mint-hogy alig tudták elfogadni a mindenki által súlyosan igazságtalannak tartott realitásokat. Arra ugyanis nem volt példa sem a 18., sem a 19. század háborúit lezáró békemegállapodásokban, hogy egy történelmi országterületet a győztes nagyhatalmak olyan súlyosan megcsonkítottak volna, mint ezt Magyarországgal tették. Ráadásul az erdélyi magyarság, különösen az értelmiség egyáltalán nem tudta elfogadni, hogy Erdély (és Kelet-Magyarország nagy része), amely hosszú évszázadokon keresztül a magyar állameszme fenntartója és a magyar nemzeti kultúrának (a Dunántúl mellett) legfontosabb történelmi műhelye volt, egy hatalmi döntés következtében egyik napról a másikra egy idegen állam fennhatósága alá kerüljön, méghozzá olyan állam fennhatósága alá, amelyet hagyományosan éles civilizációs határvonal választ el a kontinens nyugati és központi régióitól. Ennek az általános csalódottságnak és kétségbeesésnek a keserűségét fejezték ki Reményik Sándor Végvári-versei.

A trianoni szerződés 1920. június 8-i aláírása után a területi döntések ésszerű revíziójába vetett, különben teljességgel megalapozatlan remények viszont végleges kudarcot szenvedtek, és az erdélyi

magyarságnak valamilyen módon ki kellett alakítania a kisebbségi élet megszervezésének eszmei alapjait és intézményi kereteit. Az erdélyi magyar közélet irányítói, akik 1919 tavaszán még a három erdélyi nemzet: a magyar, a román és a német politikai uniójára és svájci mintára kialakítandó kantonális államszerkezetére kívánták volna építeni az erdélyi magyarság jövőjét, a békeszerződés aláírása után kénytelenek voltak belátni, hogy a több mint másfél milliós magyarságnak a nagyromán állam keretében kell berendezkednie és kisebbségi helyzetét tudatosan vállalva önvédő politikát kell folytatnia. Ezt a kisebbségi önvédelmet, illetve ennek intézményes felépítését szorgalmazták az olyan politikai tervezetek és közösségépítő törekvések, mint amilyenek Bernády György, a korábbi legendás marosvásárhelyi polgármester *Nyílt levél* című 1920-ban közre adott felhívása, Kós Károly, Paál Árpád és Zágony István *Kiáltó szó* című 1921-es röpirata, vagy éppen a marosvásárhelyi *Zord Idő* és a kolozsvári *Napkelet* című folyóiratokban, illetve a kolozsvári *Keleti Újságban* zajló eszmecserek. Valamennyi ilyen és hasonló röpirat, felhívás, sajtó-polémia az erdélyi magyarság önszerveződésének megindításában, a kisebbségi politikai, illetve kulturális intézmények létrehozásában és az erdélyi magyar autonómia kereteinek kialakításában látta a kisebbségi fennmaradás zálogát.

Az erdélyi magyarság önvédelmét és szellemi, kulturális, erkölcsi megszervezését szolgálta a húszas évek elején megszülető "transzszilvánista" irodalom is. Költők és elbeszélők igyekeztek a magára hagyott, a nagyromán nacionalizmus, az erőszakos asszimiláció törekvéseinek kiszolgáltató erdélyi magyarságban biztossabb öntudatot, közös cselekvésre mozgósító közösségi tudatot kelteni. Ez a néhány esztendő, közel egy évtized (1920 és 1929 között) volt a "transzszilvánista" szép-irodalom hőskora, midőn Áprily Lajos, Reményik Sándor, Tompa László, Bartalis János, Szentimrei Jenő költészete, Kós Károly, Nyíró József, Tabéry Géza, Makkai Sándor, Tamási Áron és mások elbeszélései és regényei mozgósították önzetlen közösségépítésre az erdélyi magyarokat. Olyan ma is érvényes költői művek születtek akkor, mint Áprily Lajos nevezetes versei: a *Nyár*, a *Tetőn*, a *A fejedelemhez*, Tompa László *Erdélyi télben*, Bartalis János *Az erdélyi országúton*, Szentimrei Jenő *Erdélyi költő nemzeti dala* című költeménye, Kós Károly kalotaszegi krónikája: a *Varju-nemzetség*, Nyíró József önéletrajzi regénye: az *Isten igájában*, Tamási Áron első novelláskötete: a *Lélekindulás*, majd moszói elemeket is felhasználó regénye: a *Szűzmáriás királyfi*, Sipos Domokos *Vajúdó idők küszöbén* című elbeszéléskötete, Karácsony Benő kisvárosi regénye: a *Pjotraska*, Ligeti

Erő Föl a bakra, Berde Mária *Földindulás* és Makkai Sándor *Holttenger* című regényei. Ez volt az a nehéz egyéni és közösségi drámákkal terhes időszak, amelyről Reményik Sándor sokat idézett (1923-ban született) verse, *Az egyetlen tett* vallomások szavakkal állapította meg: "Egyetlen tett a költő álma volt."

Ez a költemény az 1925-ben közre adott *Egy eszme indul* című kötetben volt olvasható, és valóban, az ebben az időben írott verseiben Reményik Sándor már maga mögött hagyta a Végvári-versek kétségbeesett, indulatos érzésvilágát. Kántor Lajos *Az építész fia* című Reményik-válogatás bevezető tanulmányában arról beszél, hogy a Végvári-versek szenvedélyesen tiltakozó hangnemétől először az 1922. december 22-én írott *Legnagyobb "fi-am" születésnapjára* című költemény vett búcsút: "Gyümölcséről ismerik meg a fát. / De Rólad rám nem ismer senki már. / Nagy érzések Lázárja lettem én, / Megörökdtek nagy indulataim / Taposó malmán kis hétköznapiaknak." Egy jó évtized múltán aztán a költő, mintegy visszatekintve költészetének korai szakaszára, magyarázattal is szolgált arra a levélben érkezett kérdésre, hogy tudniillik "Mért hallgatott el Végvári?" Az ezen a címen megjelent vallomások költemény a következőket jelentette ki: "Elhallgatott: elmúlt egy pillanat / Melyben — a mélyből — hangja felszakadt (...) Elhallgatott s a röghöz visszatért, / Mint földműves, — a harc ha véget ért. (...) Nem a mi dolgunk igazságot tenni, / A mi dolgunk csak: igazabbá lenni. / Elhallgatott, — mert vad tusák közül / Immáron Istenéhez menekül. / Vele köt este-reggel új kötetét, / És rábízta az igazságtévét."

A megváltozott szemlélet és gondolkodás vallomások bejelentése volt a *Pásztorúti* című kolozsvári folyóirat 1923-as évfolyamának első számába írott *Újévi köszöntő* című szép esszé. Reményik ebben Petőfi születésének századik évfordulójáról megemlékezve fejtette ki a kisebbségi lét vállalásának, az erdélyi magyar önvédelemnek az erkölcsi követelményeit. "Ez a nemzedék — állapította meg — átélt egy, az akkorinál (az 1849-esnél. P.B.) sokkal szörnyűbb katasztrófát, s a magyarságra való teljes jelentőségét csak akkor pillantotta meg, mikor már mindennek vége volt. (...) Mi itt maradtunk. Részt vettünk élve a saját temetésünkön. És láttuk, hogy a népek millióinak szemében nem gyászkonny, csak ellenséges indulat, hideg részvéltlenség vagy unott közöny él. Láttuk szinte kísérteties elhagyatottságunkat, melyről a testvériség nagy álmodója nem is álmodhatott. Itt maradtunk. Becsülettel nem halhattunk meg és most — meg kell tanulunk becsülettel élni! Becsülettel élni: vagyis mindent újra kezdeni a hitben, az álmokban, a szeretetben, a szabadság utáni vágyban, az igazság keresésében. És nem mondani ki, hanem magunkba fojtani kételyeinket, tévelygő bizonytalanságunkat, tompa levertségünket."

Az erdélyi uralomváltás első — za-

varodott és kétségbeesett — évei után, miként az imént már utaltam erre, költők és írók próbálták kijelölni a kisebbségi élet stragégiai feladatait. Közöttük volt Reményik Sándor is, aki 1924-es *A műhelyből*, 1925-ös *Egy eszme indul és Atlantisz harangoz*, majd 1927-es *Két fény között* című kötetében maga is arra törekedett, hogy eszméket és eszményeket jelöljön meg az erdélyi magyarság számára. Verseiben új tájékozódás jelent meg, a riadt kétségbeesés után az eszme keresés, az indulatos harag után a józan helyzetelemzés, ez mindenekelőtt azokat a szellemi, erkölcsi igazságokat kívánta megjelölni, amelyeket a kisebbségi sorsba taszított erdélyi magyarságnak követnie kell. Ennek az új tájékozódásnak az egyik első jele volt az 1923-ban datált és *A műhelyből* című kötet élére helyezett nagy költemény: a *Vallo-más és előljáró beszéd*. Ebben a versében a költő saját belső nyugtalanságait tárta olvasói elé, mégis abban a tudatban, hogy a lelki nyugtalanság és kínlás a megigazulás szükséges feltétele: "Mert tudnod kell, hogy miként viaskodtam, / Hogy remegtek a gyöngye idegek!... / S mibe került, hogy hajókötelekké, / acélsodronyokká meredjenek."

A húszas évek Reményik Sándor költészetében fordulatot hoztak, ennek a fordulatnak több lírai (tematikai, illetve szemléleti) következménye volt, így ekkor erősödött fel az erdélyi természet iránti érdeklődése, az Istennel folytatott költői párbeszéd (általában a vallásos ihlet), a magányos emberi és költői sors értelmezésének vágya, és ekkor erősödött fel az a közösségi tanúságtétel is, amely most már nem pusztán a csalódásokat és a gyötrelmeket kívánta "kibeszélni", hanem inkább közös eszmélkedésre szólított, közös eszményeket keresett. Reményik Sándor költészetében ebben a közös eszmélkedésben és eszménykeresésben csatlakozott a transzilvánista líra más klasszikus képviselőihez, mindenekelőtt Áprily Lajoshoz és Tompa Lászlóhoz (akikkel együtt az úgynevezett "erdélyi költői triász" alkotta!). Ez a közös eszmélkedés és eszménykeresés a húszas évek olyan költői műveiben nyilvánult meg, mint a *Kötelesség*, a *Mindennapi kenyér*, az *Egy eszme indul*, a *Míg állt a vár*, a *Petőfihez*, a *legrögösebb út*, az *ige*, az *Atlantisz harangoz* és még több, ekkor lejegyzett költemény.

Közéjük tartozik a költő egyik legtöbbet idézett verse: a *Templom és iskola* is, ez 1925-ben született, kötetben azonban csak az 1935-ös *Romon virág* című válogatásban volt olvasható (nyilvánvalóan politikai okok következtében), kimaradt az 1983-as, Kántor Lajos szerkesztésében megjelent *Az építész fia* című válogatott gyűjteményből, és új kiadására csak az 1990-es *Erdélyi március - Álmodsz-e róla?* című válogatásban kerülhetett sor. A kilencvenes években (a romániai diktatúra bukása után) viszont egyike lett azoknak a költeményeknek, amelyek a legtöbbször kerülnek az antológiák lapjaira, illetve hangzanak fel a pódiumokon a közönség előtt.

A vers címében az erdélyi magyarság megmaradásának és önazonosságának két alapvető fogalma áll: a "templom" és az "iskola". A "templom" ebben az értelemben természetesen nem csak az istentiszteletek, az imádság és a vallásos élet megszentelt helye, hanem az erdélyi magyarság szakrális intézménye is. A templomnak és az egyháznak ugyanis Erdélyben hagyományosan nemzeti szerepe van: az ott élő magyarok mindig is a nagy nyugati keresztény egyházak (római katolikus, református, evangélikus, unitárius), a németek ugyancsak a nyugati keresztény (a szászok az evangélikus, a bánági és szatmári svábok a római katolikus) felekezeti hívei, a románok ezzel szemben nagyrészt görög keletiek (ortodoxok), kisebb részben görög katolikusok (unitusok) voltak. Az egyházi hovatartozás ilyen módon meghatározta a nemzeti hovatartozást, és az egyházak a maguk hitéleti és liturgiai szolgálata mellett igen nagy szerepet vállaltak az erdélyi nemzetek identitásának és kultúrájának fenntartásában, gondozásában is. Éppen ez a szerepvállalás alapozta meg azt, hogy a "templom" fogalmának, ahogyan ezt Reményik versében látjuk, a nemzeti élet tekintetében is szakrális jelentése és jelentősége van.

Ugyanígy szakrális jelentést és jelentőséget kapott az "iskola" fogalma, mint-hogy a magyar iskolák a nemzeti identitás és kultúra fennmaradásának, a felnövekvő fiatal nemzedékek anyanyelvi nevelé-

még néhány közpiskola. Ugyanakkor ezek is ki voltak szolgáltatva a román tanügyi hatóságok állandósult vegzaturájának, különösen az érettségi vizsgák idején.

A "templom" és az "iskola" fogalma már csak az egyházi intézmények következtében is összefüggött egymással, és mindkettő erősen szakrális jelentést kapott, mint a nemzeti fennmaradás, identitás és kultúra védelmének legfontosabb szellemi intézményei. Ezt a szakralitást fejezi ki Reményik Sándor verse, mint ahogy a "templom" és az "iskola" fogalma más erdélyi magyar költőknél is rendre szakrális értelmet kapott. Hirtelenjében olyan költőkre, illetve költeményekre hivatkozom, mint a "templom" fogalmával kapcsolatban Reményik *Vérfolt és Amíg a nagy kúrián átmegegyek*, Jékely Zoltán *A marosszentimrei templomban* és *Seol ellen* című versei, az "iskola" fogalmával kapcsolatban ugyancsak Reményik *Erdélyi magyar diák* és *Ha nem lesz többé iskolánk*, illetve ugyancsak Jékely *Nagyvakáció az Enyedi Kollégiumban* című költeményei. Figyelemkeltő, hogy az "iskola" fogalmának szakralizálása az újabb erdélyi magyar lírában is megfigyelhető, hadd hivatkozzam Lászlóffy Aladár *Ó, iskoláim, drága iskolák* és Kovács András Ferenc *Erdélyi iskolák falára* című verseire.

Reményik Sándor verse két szakrális fogalmat állít előtérbe és két szakrális intézmény védelmére hívja fel az erdélyi magyarságot. Következésképp a költeménynek, a közéleti költészet (Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi, Vajda János, Ady, Kassák és Illyés költészete) hagyományai szerint retorikus jellege van: a szöveg erősen retorizált, a költő nyilvánvalóan cselekvésre, tiltakozásra kívánja mozgósítani az olvasót. (Ezért is lehetett a vers olyan hatásos a pódiumon!) A szöveg retorikai kialakítását és karakterét jelzi az, hogy a versben alakot öltő indulat fokozatosan emelkedő ívet mutat: a költő először arra hivatkozik, hogy az erdélyi magyaroknak Isten adta joguk van iskoláikhoz, mint-hogy ezzel nem okoznak kárt senkinek sem, ezt követve a felnövekvő nemzedékek, a gyermekek anyanyelvi oktatásának jogára hivatkozik, majd saját emlékeit idézi fel, és arra hivatkozik, hogy "A koldusnak, a páriának, / A jöttmentnek is van joga / Istenéhez apái módján / És nyelvén fohászzkodnia", végül pedig arra, hogy az elődök, az ősök kötelezik az erdélyi magyarságot arra, hogy megvédje iskoláit és templomait. Reményik Sándor az első, a második és a negyedik versszakban jogokról beszél: az anyanyelven végzett templomi szolgálat és iskolai oktatás elemi jogáról, az ötödik, zárószakaszban viszont már kötelezésekre, erkölcsi kötelezettségekre utal, arra, hogy az erdélyi magyarságtól elődei követelik meg megszentelt intézményeinek védelmét. Ugyancsak a versszöveg erősen retorikai jellegét hangsúlyozza a mind az öt szakaszt lezáró — felszólítást kifejező — ref-

Kós Károly: Székely nemesi kúria

sének voltak az elsőrendű műhelyei. Ráadásul a húszas évek közepén, midőn Reményik Sándor verse megszületett, a magyar iskolákat igen nagy veszély fenyegette: a bukaresti kormány ugyanis rendre "románosította" a korábbi állami iskolákat, főként a középiskolákat, és így igen sok nagymúltú magyar iskolának kellett egyik napról a másikra feladnia eredeti tanítási nyelvét, hogy az állam nyelvén szervezze meg az oktatást. Mindez súlyos sérelmekkel járt, egyéni tragédiákhoz vezetett mind a pedagógusok, mind a diákok, mind a szülők körében. Valójában csak az egyházi iskolák őrizhették meg magyar tanítási nyelvüket, például a kolozsvári nagy hírű katolikus (piarista), református és unitárius kollégium, a marosvásárhelyi katolikus és református gimnázium, a nagyváradi premontréi gimnázium, a székely városok magyar középfokú tanintézetei, valamint

>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

rén: "Ne hagyjátok a templomot, / A templomot s az iskolát!"

A *Templom és iskola* két megszentelt intézményt és megszentelt fogalmat állít az olvasó elé, ugyanakkor megfigyelhető, hogy a fogalmak szakrális jelentősége és súlya fokozatosan emelkedik. Először a "templomról" és az "iskoláról", a fenntartásukhoz fűződő jogokról beszél, majd saját gyermekkori emlékeinek tükrében idézi fel ezeket az intézményeket, végül, az utolsó két szakaszban már csak a "templom" megőrzéséhez fűződő jogot és kötelességet hangsúlyozza, azt jelezve, hogy a "templom" fogalma valójában magába sűríti mindazt az erkölcsi értéket, amely egy emberi, nemzeti közösség identitását megjelöli. Ilyen erkölcsi érték az anyanyelvi oktatás és istentisztelet, a bátor és határozott közösségi jogvédelem és a történelmi tudat: az elődök, az ősök örökségének tudatos, és ha kell, áldozatos vállalása.

Reményik versének retorikai felépítését csupán a harmadik versszak törli meg, ez is csupán látszólagosan. Ebben a szakaszban a költő gyermekkorának világát eleveníti fel: "A templom és az iskola között / Futkostam én is egykoron (...). Azóta hányszor éltem át ott / Lelkem zsenge tavasz-korát!" Ez a lírai betét mindazonáltal nem felel le a retorikai lendületet, ellenkezőleg a személyesség pecsétjével hitelesíti azt a mozgósító felhívást, amellyel az erdélyi magyarság elemi emberi, közösségi, nemzeti jogainak védelmére szólít.

A *Templom és iskola* méltán tartozik Reményik Sándor népszerű költői művei közé: valóban "nagy" vers, amelynek soraiban egy nemzeti közösség tragédiája és a történelem önvédelemre készítő parancsa nyilatkozik meg. Egy magányos költő, mert hiszen Reményik egész életét szűkebb család nélkül, magányosan élte le, hiteles közösségi vallomása és harci riadója.

Annak a patrióta költőnek a közösségi megpróbáltatásokra adott válasza, akiről talán Babits Mihály írta a leginkább találó jellemzést. A Nyugat 1940-es évfolyamában megjelent *Az erdélyi költő* című kis tanulmányából idézek: "A magányos költőhöz közelebb van talán a haza, mint máshoz: minden emberi dolgok közül ez van legközelebb. A nagy történelmi katasztrófák fájóbban érinthetik. Más költő ilyenkor visszahúzódhat egyéni életébe, s otthona körül ernyőt vonhat a vihar elé. Az ő számára ez a menedék nem adatott. Kisebb családja, szűkebb otthona nincsen, mint a haza. Ez a haza — Erdély — Reményik számára valóban az otthon, egy nagy otthon, melyből alig mozdult el életében, s nemcsak a betegség és a körülmények tartották ott fogva." Igen, az erdélyi magyar költészet a hűség szólama volt, és az erdélyi gondolat a hűség szinonimája. A többi között a hűség — a "templom" és az "iskola" iránt.

CZEGŐ ZOLTÁN Dsida Jenő a lélekszemű ember

Öntestéből meg lelkifurdalásból gyúrt népünk hittérítőket malájnak, Afrikának.

— A Keresztnek győzni kell! — Máris szétküld a vak világba. Míg otthon nő a bánat.

A magyar komolyan vette a fölmagasztalást.

Áldozott papot, vért, őshazát, gyermeket.

Ők csak akkor döntött a saját asztalán, mikor a nincsből adni nem lehet.

A hit, remény fölviláglik csillaghalmazon:

— Messiáséknál rendben minden. —

Hol szorít vadabbnál a gúzs? Sugalmazon ott terem egy-egy üzenetnyi isten.

Fekete kolostorok. Szibériai garnizon.

Tenyész a jaj. Tenger a könny. És nincs sziget.

Üszkös a csók, a harangszó iszony.

Költő kelletik, ki hoz szíromfehér szívet!

Ilyen Messiás is csak nekünk adatik.

A szépet vágja arcunkba, nem bűneinket.

Sámánok idéztek közibénk valakit,

ki országnyi égést egymaga leinthat?

Krisztus arca szép, sugárzó, szereti a víg poétát.

Máskülönben nem tett volna érte ilyen hosszú sétát.

Kortársra volt a kétely is.

Árgusok keresték ostorát.

És szólalt ő: Habos felhő-ágyakon

álmodnak szűz, tejarcú lányok.

Van tovább?

Annyi redves dúcra, szűette gerendára

már lehelni kellett friss fenyőillatot.

Eljött egy költő valahára,

meghallotta a fecskesóhaját, majd itt hagyott

lángszínű lepkéket, hibátlan világot,

tündérkirálynőt, dióbarna szemekkel.

Tudott boldog lenni szépséges vakmerőn

az országban, hol Spartacus sorsa remeg fel.

Ringó nyugágya mellett kis tücsök,

ki nem dörög Attila királyról.

Hegedűjén csupa csikló szerelem.

A ravatali tájból minden szürkét kirámol,

mert szeretni tud a kutya is, Tintin.

S a költő értetlen semmit nem hagyott.

Elfogy a nappal, Ilona álma ébred.

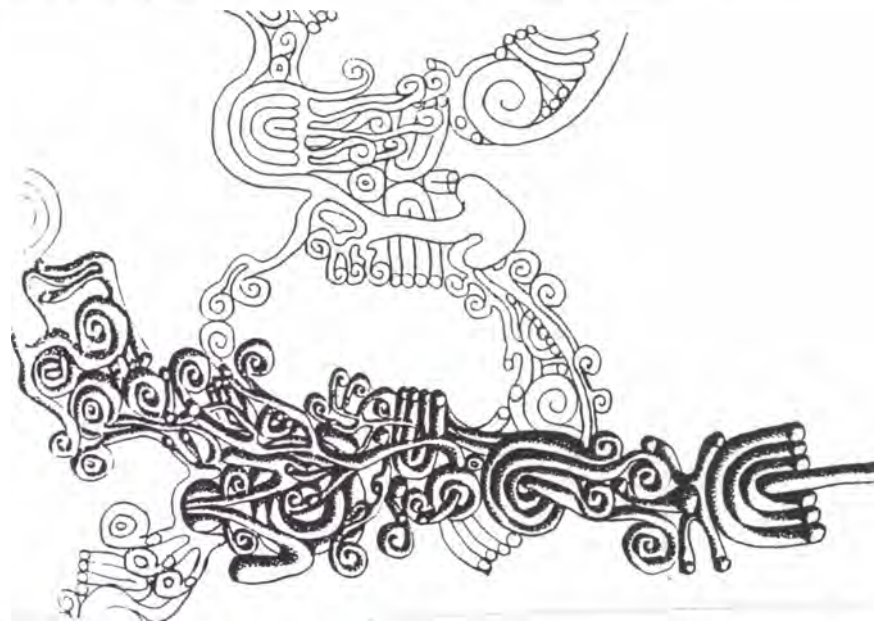
Befüggönyzök félve ajtót, ablakot.

A szívét kellett volna menteni,

óvni csönddel, varázsfüvekkel,

hisz' félve vert az örömtől is néha, óvatagon, mint egy régi vekker.
Eljött közénk a lélekszemű ember, hullott rózsák közt botorkált, kutatta kedvese föl-fölcsillanó mosolyát.
Hogy holta után harminc esztendővel rongy eszme kérje számon tőle forradalmát, proletárt, didergő Mocsolyát.
Tudjuk, magát emészti el, ki lázad.
Mintha csak érte rebbenne föl hajnalonta a pompás madárhad.
Ez Ő. Noha Vörösmartysan szeretne hördülni az égre valami elégtételt a holt Kuncz Aladárnak.
A zseni mindig esdi a figyelmet.
A nyájas utókor megfedd; eltagad opust, mi ma épp nincs a kedvére.
Mit bánja, hol illeg az igaz s hol tapad!
Hogy mégis fölbúgjon tenger-idő alól a Psalmus, az elföldelt magyar zsoltár.
Bedől vaskó, férges rongy, éjsztét átok, felhörög, bög a vers, arcom kékre torzul —
Uram, míg ez történt a magyarral, hol voltál?
Mit nekem Dante terzinái s hogy Goethe lelke mit hogyan fogant, mikor tetszhalott véreimre hull már a föld és dübörög a hant.
Íme az ostrom, nem is liános.
Csak ki nagyon fél, az mondja: Nem elég.
Feltámad-é bús erdélyi földön, ki meghala és eltemettették?
Bús, bölcs sírással érettünk búsulnak a Bolyaiak s a Bethlen Gáborok.
Így szövetségesül a lilimos líra, ahol egy nép romok közt tántorog.
És nem vérzett el szelid, kinyílt sebekkel.
Mert van még nagycsüörtök, mert Péter, János, Jakab most is alszanak, elnyomta őket éhen a vad álom, ott vinnyog Máté is a kosz-szürke Székelykocsárdon.
Van hát csatlakozás a nyomorúságban.
A Megváltók is jönnek és halnak, menetrend szerint.
Végeláthatatlan áldozat.
A soros Pilátus tál vizet hozat s a rivalgásban mossa kezeit.
Villanás volt Ő is. Illanó.
Igaz arcának nincs már földi mása.
Fejet hajtott az eleven Szépnek.
Ily lelken a gonosznak nincs fogása.

Budapest, 2001. júl. 18.

Orbán István rajza

LÁSZLÓFFY CSABA

Párhuzamos emlékezések

Befejező rész

Milyen más véleménye volt valamikor rólam!... «Épp veled kellett összehozzon a sors, búgta a fülemben. — Mindig riasztott a modern jelző, valahányszor egy úgynevezett okos nőre ragasztották reá. De téged nem annyira a célszerűség, mint inkább a tiszta érzélem vezérel...»

«Azért gondolkodni is szoktam, meg politizálni is, bár e téren nem tartom magam felnőtt partnernek a rút, mert könyörtelen férfitárságban — vágtam rá. — Vagy a te szemedben még csecsemő vagyok?» — tettem hozzá taktikát változtatva, csintalan kedvvel, s közben szopni kezdtem a mutatóujjamat, ahogyan a kisgyermek használják cucli helyett, vagy ha kezd kibújni a foguk... Éreztem, hogy máris csatát nyertem. Gyöngéden magához ölelt; ahogy megszólalt, a melle, amelyen fejem nyugodott, sípolni kezdett. Váratlanul a férfinem formális tetteiről értekezett, meg a magas funkciót betöltő állami hivatalnokok nagyképűségéről és fölösleges szószaporításáról; ezzel az "állatfajtával", úgymond, ő sohasem szövetkezne, még kompromisszumot sem hajlandó kötni.

«De velem igen!» — kottyantottam közbe. Előbb fújt egy nagyot, mint aki a belső szabadságát készül feladni, s kissé gondterhelt képet vágva (hámlásos homlokán összefutottak a ráncok) vállalta a hozzá hasonló erős, sőt erőszakos jellemek esetében (ezt most már tudom) rendkívüli áldozatnak számító "megalkuvást".

«A te, természetből eredő öntudatosságod garancia arra — szegezte rám nyílt tekintetét —, hogy érzelmi életed továbbra is józan és fegyelmezett marad, nem kerülhetsz soha a nihilista *kékharisnyák* befolyása alá... És hisztériázni sem fogsz, mint szegény» (a még meg nem boldogult! — ez csak az én agyamon futott át gondolatban) «Marja Dimitrejevna...»

Azon már rég túl voltunk, hogy menthetetlen házassága miatt keseregjen... Tüdőbajos felesége, amióta Tverből felhozta Moszkvába, egyvégtében az ágyat nyomta, de azért szeretőjével, a parlagi orosz Don Juant megtestesítő Vergunovval tovább bántotta és zsarolta ügyefogyott férjét... A megözvegyült Fjodor Mihajlovics később, a nagy családi gyászt követő időszak megnövekedett terhével a vallán (ugyanis Mihail bátyját is eltemette, akivel megindította volt a *Vremja* című hetilapot), a radikális baloldali csőcselék ateizmusától megrémülve Isten oltalmába ajánlotta a nyomorult emberi nemet, hogy valamilyen csoda folytán hátha sikerül megvilágosítania a tudatlan emberek gyarló elméjét. Kemény, acélhegyű tolla karcolta a papírt, amint elszántan rőtta fegyelmezett sorait, mint valami csinovnyik; de bensőjében ilyenkor a teremtő kiválasztottjának érezte magát, mint népével a pusztában bolyongó Mózes.

A nem sokkal azután betöltött Vremjával kapcsolatban egy kellemetlen epizód tolokodik elő emlékezetemből, Fjodor Mihajlovics maga mesélte volt nekem. Meglehetősen iz-

gatottan adta elő «incidensét» egy «agens úrral». Határozottan emlékszem rá, ezeket a szavakat használta...

Egy, a *Vremjában* megjelent cikk (még csak nem is én írtam) volt az ürügy, hogy az az idegen alak minden előzetes értesítés vagy bejelentés nélkül betolakodott hozzám. Jóllehet első látásra lerítt róla, hogy nem közönséges besúgó; redingotja francia illatot árasztott, ő maga kinézésre nem sokban különbözött egy nemesi kúriára felvigyázó, megnyírt uszkártól.

— Itt szünetet tartott, és sárgás fogait csattogtatva rám vigyorgott. — A *Feljegyzések az egérlyukból* újabb fejezetét javítottam éppen; őurasága olajbogyó nagyságú, sötét szemével a számarfüles kéziratra meredt, egy derék nebulónak kijáró, kedves biztatással bölintett rá egyet, majd körülnézett. Tekintete bizalmatlanul hatolt át mindenem, mint aki a dolgok mögé szeretne látni...

«Őn lekötelezne, ha nem tagadná, hogy közeli viszonyban áll egy Anna Korvin-Krukovszkaja nevű hölgygel?!» — mondta udvarias hangon a látogató, túlesve a bemutatkozáson. «Mielőtt tolokodásnak venné a kérdést — folytatta —, biztosíthatom önt róla, hogy nem valamilyen beteges kóvancsiság vezetett ide ma. A harmadik ügyosztály megbízásából cselekszem.» «Jó, hogy mondja — felelte Fjodor Mihajlovics nem kevés ironiával —, különben még találgatni kezdem volna, hogy milyen ördögfi jóvoltából kereszteződtek az útjaink: talán épp egy féltékenykedő udvarló akar faggatóra fogni egy meglehetősen visszavonultan élő öreg legényt, amilyen én volnék?!... Nem olyan rég magam sem mertem volna cáfolni az ártatlan idillt, amely egy húszéves úri kisasszony és egy negyvennegyedik évébe lépő szerkesztő közti levelezéssel vette kezdetét... (Legszívesebben közbekiáltottam volna, hogy: Nem bizony! Mert az incidens hátterében most is a te «baljós szívügyeidet» lehet sejteni.) «Csakhogy az ifjú hölgy altábornagy-atyuskájából, aki Corvin Mátyás magyar királyig vezette vissza díszes családfáját (a *Corvin* név remélhetőleg régóta gyanús már önök előtt is!)... szóval, amint az a kőolajfúrások színhelyén történni szokott, dühödte erővel tört fel belőle az ősei menekülése vagy áttelepülése után századokon át a litván, majd az orosz föld alatt buzogó királyi vér, és megtiltotta leányának, hogy egy Dosztojevszkij nevű egykori száműzött fegyencsel kapcsolatot tartson fenn, mi több: pénzt fogadjon el az általam közölt írásaiért... Meg lehet érteni Corvin-Krukovszkaja öméltségét, ráadásul az apai féltékenység is közre szokott játszani ilyenkor. Vagy ön talán nem osztja a véleményemet?! — Ezúttal Fjodor Mihajlovics fogta vállatára az agens urat. — Hát illik-e hozzám ez a sudár, hajlékony karcsúságú lány, akinek két copfba font szalmaszöke haja a derekánál lejjebb, a popsijáig ér?... Vagy esetleg úgy gondolja, hogy a szerelmet, az én életkoromban különösképpen, a *Fentvaló kegye* jutalom gyanánt osztogatja az elszennvedett kudarcokért megfőlös keserűségért?!» A hivatlanul beállított vendégnek nemigen volt kedve s főleg engedélye derülni ezen a kihívásnak is beillő, helyenként kétértelmű szellemeskedésen, melyből persze nem hiányzott az öngnyű sem. «Minket — kezdte, és máris megakadt; a hivatali póz semmiképp sem illet hozzá, s pillanatnyi zavara ezt a benyomást csak fokozta hallgatójában —, ...vagyis hát engem

mindenekelőtt az érdekel, hogy a szóban forgó, dús copfokkal és francia parfümmel felvértezett, lenyűgöző külsejű hölgy, még hozzá nemesi sarj, milyen lenyűgözően tud lelkesedni a szabadság, a női egyenjogúság, valamint a társadalmi felfordulások eszméiért.» «Nem tagadom, hogy a kisasszonynak valóban vág az esze. — A váratlan szelídségből ítélve, Fjodor Mihajlovics taktikát változtatott. — De hát — kacagta el magát — mint ha ön is francia pacsulitól bűzlene...» «Ó, pusztán a gyors akklimatizációs készségemnek köszönhetően — vágta ki magát ügyesen a látogató. — Ámde, ne térjünk el a tárgytól: Az ön ifjú pártfogoltja nem egy írásában olyan nézeteket hangoztat, még hozzá eléggé heves formában...» «Heves szívű nemes lány — vágott szavába a házigazda. — Az ilyenekben mindig izzik a parázs. Nemcsak szerelmes holdsütésben és csillaghullásban, de holdtalan, sötét éjszakán is, mint amilyen ez a mi egész megrekedt világunk. Hiába száguldott előre a kor, s rohannánk mi is utána...» «A forrongó Európára céloz ön?!» «Nem; inkább a technikai haladással kacérkodó nyugati világra. — Fjodor Mihajlovics nyugodtan állta az agens tekintetét. — Az elszabadult lovak előrefutottak, de az ódon, rozoga batár kerekeit nincs aki kihúzza a kátyúból.» «Az ön helyzetképe túl általános, legalábbis számomra... Bátorodom még egyszer fölhívni a figyelmét az Anna Korvin-Krukovszkaja személynél illető megbízásomra. Szinte hihetetlen, hogy ön egyetlen apró szeplőt sem fedezett fel védencén!...» «Beírhatja a jelentésébe: ha rajtam múlna, habozás nélkül a hazafiság igazi példaképeként állíthatnám az orosz nők elé. S merném ugyanúgy húgomra vagy lányomra fogadni örömet. «Őn gondolt-e arra — tette fel a kérdést a makacs vendég, s az ócska padló nyikorgott a talpa alatt, ahogy fel-alá járt —, hogy a rendszert némelykor a magukat hazafinak, lojálisnak mondó polgárai sodorják veszélybe, azzal, hogy nem képesek különbséget tenni a jó és a rossz között?!»...

A pokolba kellett volna küldenem — valotta be nekem Fjodor Mihajlovics. — Ehelyett megkínáltam teával. Kalapját a kezébe tartva, kissé előrehajolva leült a hatalmas szamovár mellé; a gőzpára holmi sejtelmes glóriát vont feje köré.

«Őn ne ismerné az emberi lélek gyengéit, melyek számtalan ártalmas tett előidézőivé válhatnak? — folytatta az agens. — Az első, hogy kedveseink örömét nem akarván elrontani, megfélemezünk arról, hogy épp ezáltal tehetjük ki őket a jövőendő szenvedéseknek. A másik, hogy baráti társaságunknak hódolva, hajlamosak vagyunk — meggyőződésünk ellenére — hallgatni, ahelyett, hogy bölcsen naiv előítéleteikre figyelmeztetnők őket...»

Sokat fecsegett még; más körülmények között, meglehet, jó társalkodó partner lett volna. Végül megegyeztünk abban, hogy félreértés történt. Elnézést kért tőlem, és meghajlással távozott.

*

«Sose lesz belőled világi figura!» Ahogy ez a gondolat kifutott a számon, már meg is bántam. Egy felolvasó estre készültünk éppen; a Fjodor Mihajlovics gallérja gyűrött volt, a nyakkendője félreállt, még egy ételpecsétet is felfedeztem rajta, ráadásul rekedt

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>> folytatás a 15. oldalról

volt, mivelhogy az éjszaka álmában rossz szellemek kínozták és kitakaróztak. Különben egyvégtében Turgenyevet és Lev Tolsztojt cseplőte, elsősorban az életstílusuk, nem az írásaiké ingerelte mindegyre, sokszor már úgy viselkedett, mint egy nyugólódó kamasz, aki rivalizálni akar a felnőttekkel... Gyorsan mézet csorgattam a forró vízzel teli csuprába. — «Na, idd már ki!» — sürgettem; ám ő kezében a felolvasásra szánt kéziratral a tükör elé állva bámulta magát, nem csoda hát, hogy félrenyelt.

«Könnyű az arisztokratáknak» — lihegte a köhögéshozam után, elborult tekintettel.

Kint a szán elé befogott lovak patájukkal a fagyott havat kapálták. Borzongva ült be a kocsiba, s hagyta, hogy betakarjam a medvebőrrel. Dér lepte be az apró ablakot, kesztyűmmel megpróbáltam lekaparni róla a jeget, hogy több fény érje Fjodor Mihajlovics homlokát; tudván, a bezártság tudata rossz irányba tereli gondolatait, jóllehet szibériai börtönélményeit már rég kiírta magából szerencséire. A szánút rövidnek és könnyűnek tűnt számomra.

«Csak épségben hazaérjek innen» — sugta nekem, szorongva, leszállás közben. Pedig lelkes közönség várta. Riadtan fogadta az ovációkat, mint aki csupán azért megy zajos, vitatkozó emberek közé, hogy mindenáron új élményt szerezzen. «Különben a végét járja.» Ez volt az ő nyakörvként szorító teóriája.

«Nem baj, hogyha megalázkodsz a tudás kedvéért... hogy ember legyen belőled.» Csodálkoztam világos okításán, hisz azelőtt, amíg úton voltunk Németországban, s pláne Franciaországban, szinte végig azt hallottam tőle, hogy: «Onelégült németek!... Korlátolt franciák!» Ilyenkor persze nem a költőkre vagy a világhírű muzikusokra gondolt, hanem arra, hogy Párizsban már végképp minden eladó, minden hívságos találmány a természet ellen való és ellentmond a józan észnek. (A mi ortodoxián nevelkedett, együgyű szláv konzervativizmusunknak különösképpen.)

Ezt így nem mertem volna a szemébe mondani. Kezemet az ölében tartva, hol szundikált a batárban, hol búgott valami kedveset nekem, szakállával megcsiklandozva a fülcimpámat.

«Az ember anyagból születik és anyaggá lesz egyszer...» — próbálkoztam a legköznapibbnak tetsző érveléssel elfogadtatni vele az új nézeteket; utóvégre Nyugaton jártunk. Ám ő a svájci havas hegyek közelében is a Rajna legendájával igyekezett elringatni minden szokatlantól szárnyalni kész képzeletemet. Egyelőre csak bizonytalan morgással reagálta le mondandómat. — «A társadalmi konvenciók és a nélkülözés már gyermekkorunkban kiirtja belőlünk a legjobb adottságokat, amelyekkel világra jöttünk — folytattam felbátorodva —; én legalábbis így voltam vele. Olyan új emberi társadalmat kell hát létrehozni, mely összhangba hozható a természet adta áldásos örökséggel.» — Nem árt, hogyha a Fjodor Mihajlovics "vesszőparipáját" is beleszövöm, gondoltam.

«Beszéljünk valami másról» — hártotta el közeledésemet. Hangja fáradt volt; azelőtt panasolta el nekem, hogy halott bátyja mennyi adósságot hagyott hátra, amiket ő

egyedtől egyig magára vállalt, ha kell halála napjáig, de le fogja őket törleszteni; ráadásul Nyikolaj öccséért is felelősséget érez az Ég előtt, habár jól tudja: nem lehet egyetlen varázsütéssel kigyógyítani a szerencsétlen flóttást súlyos alkoholizmusából...

«En valóban ismerem az erőimet» — mondta sejtelmesen. Ezzel nyilván saját korábbi szavaimat szándékozott eszembe juttatni, azt, midőn a zürichi szállodában oly magabiztos fölénnyel utasítottam el magamtól őt, a külön ágyba.

«Ezek a győzelem nagy pillanatai nálad?» — kérdezte tőlem, válasz helyett arra a kijelentésemre, hogy: En ismerem erőimet!

«Mégfertőztél a lelkiismeretességeddel — hangzott egyszerűnek tűnő érvelésem akkor, amellyel önállóságom jogát védelmezni igyekeztem. — Ne akarj újra kétségeket ébreszteni abban, akiben te magad ölted meg a hitet.»

«A hitet, hogy a közösen tervezett boldogsághoz kíméletlen egoizmusod útján visz az út?»

«A férfiak közeledése mindig a sérelmeimre és szenvedéseimre fog emlékeztetni» — tértem ki óvatosan a közösködés emlegetése elől... Később kezembe került egy fogalmazványa; nem tudtam megállni, hogy el ne olvassam, mi áll azon a gyűrött papíron. «Vajon csak a városokat váltogatja oly gyakran, vagy a "szerzőket" is... — Rólam volt szó, akkoriban már külön utaztam, Zürichben próbáltam elűzni bánatomat. — Versailles, Párizs után megint Zürich.» (Ez már nem a mi városunk!) Vajon ki tartja ki?... (Valósággal meglegyintett a kínos csend, amely után ez következett még.) «Rokonlélek — de a legfantasztikusabb kiutakat keresi, elszántan, makacsul. Kihez akartam magam láncolni?!... Egy tiszta lelkűnek, jószágosnak hitt lányhoz, vagy egy kalandornőhöz?! Könnyű volt Hamlet öcsémnek: ő már a puszták koponyákat tehette mérlegre: kedvére játszadozhatott...»

2.

D., kezében a fagygyertyával kitámolygott a tornácra, és az imbolygó alakok után bámult, amíg a Greco ecsetjére illő hosszú árnyékukkal együtt el nem tűntek a sarkon.

A csószkunyhóban sem érezte magát biztonságban, mintha itt sem lett volna egyedül. Körte, dió, datolya volt a tápláléka. Pelék, patkányok szaladgáltak a sötétben, az ablakból látható faágakon mókások szök-döstek a csillagokig. Minden furcsa, fantasztikus volt. Éppolyan indokolatlannak és valószerűtlennek érezte a jelenlétét itt, mint annak idején Szibériában. Felidézte magában a haldokló Marjának egyik utolsó világos pillanatát (máskor őrvölgési rohamokban tört ki belőle a gyűlölet), amikor felesége rászegelte egzaltált tekintetét, és síron túli hangon mondta: «Nincs az a nő, aki szeretni tudna egy szabadult fegyencet!» Úgy hangzott ez a szájából, mint valami ítélet — amely a Poljával kezdődő viszonyukra is lecsapni készült, akár egy kéjjel kifent hóhérbárd.

Arca betegesen sápadt, földszínű volt, vékony szálú szakállát tépte, a bajszát harapdálta. Karján az izmok annyira legyengültek, hogy attól félt, nehezen bír ki még egy rohamot.

«Azt ígérted, hogy a bátyám leszel, és számíthatok rád — hallotta a női hangot,

inkább távolabbról, mint közlőrl. — Aztán mégis magamra hagytál... Még Turgenyevtől is féltettél.»

Ebből már kétségtelenül tudta, hogy ez az A. hangja. «Bizonyára hallucinálok. Vagy a saját lelkiismeret-furdalásomat hallom?!... Az élet háza és a holtak háza nincs is olyan messze egymástól!»

Elröhögte magát, de aztán bosszankodva vette észre, hogy kifogyott az italból. Se vodkája, se vize nem volt.

Epilepsziás rohamai rendszerint tovább tartottak A. gyengédségi rohamainál.

Félt, hogy megint bekövetkezik a "katasztrófa". Rémképek gyötörték, szemérmetlen látomások. Megsárgult fogaival darócpárnáját harapdálta. Öregnek érezte magát, legalább olyan öregnek, mint a sivár párizsi szállodában, ahol megtudta, hogy A. megcsalta egy spanyol diákkal. Hiába dolgozott benne örökké a biztonságérzet, mert, lám, légvárat épített... «Micsoda koponya! — kiáltott fel a szállodában magára maradt A. — Mégis hülye. Azt képzeled, hogy csak a tehetségét, a bölcsességét meg a jószágát látják benne; hiába mondtam neki, hogy szánni valók azok, akik áltatják magukat!... Salvador is azt fogja tenni velem, amit én tettem most!» — A biztonságérzet dolgozott már benne, és holnap önmagát szánva elsírta magát.

D. ijedtében elejtette a gyertyát. («A körömre égett ügyis.») Az ajtón túl koromsötét volt, tapogatózva jutott el a falig, lehajolt, előbb hányt, majd elvégezte a kisdolgot. A szél magas hangfoszlányokat hozott, nem is olyan messziről. Valami azt sugallta benne, hogy tőle várnak segítséget valahol. Ilyenkor, a roham előtt, az agya különösen tiszta volt, valósággal csillogott, akár egy varázs-tükör. Sejtette és látta, amint a falu kocsmájában egy kés beleszaladt egy ifjú testbe. Késő bánat... Keze a kilincsen volt már, amikor a szél hirtelen bevágta az ajtót.

A rém kitátotta a száját, mintha nevetni készülné. Megpróbált farkasszemet nézni vele. Az álmatlanság fokozta az idegfeszültséget, a képzelt benyomások kuszóságát. Elöntötte a láz, rá akarta vetni magát a betolakodóra, de hátrátátorodott. Mind komorabb és ingerültebb lett. Az önkívület csúcán előregörnyedt; nadragja a lágyék táján átnedvesedett.

Az acélos akaratú lány után vágyott, akit egyszer már elfogadott gyámolító istenének. Hogy remegő kezével végigsimogathassa márvány-testét, fejét belefúrja forró ölébe, és halk rimánkodással lehúzza magához a puszták földre. Fájó, gyönyörteljes sóvárgása elmergesedett izzó fejű kigyóvá változott hirtelen.

«Megölöm!» — ordította kétségbeesetten, mint akin kitört a téboly. Aztán csendes apátiába zuhant.

Ritkán érte el orgazmus ilyenkor. Jóllehet az epilepsziás roham előtt éppolyan elviselhetetlen feszültséggel telítődött, mint a testi egyesülés pillanataiban szokott; még ha képzelgése most nem is tűnt végig káprázatosnak.

Nem emlékezett rá, mennyi ideig feküdt hanyatt a dunyhán, arra sem, hogy csupán néhány pillanatra ájult el, vagy több ideig volt eszméletlen.

«Úgy éreztem: az öröklét felé tartok. A nemiség titkában is van valami misztikus, ha úgy tetszik, vallásos elem. Éppannyira fel-

—foghatatlan számomra, mint amit e kínok közepette most átéltem.»

Apollinarija vallomásának folytatása

"Ne is említse nekem Párizst. Rajtam múlt, hogy a szolid viszony helyett (mert én mindig diszkrét bájjra vágytam, ha nem is vonzott a polgári szalonok zárkózottsága) nem gyúlt fel a ház — mondjuk egy nyomorúságos kis panzió —, és végül nem prédálta fel mindenünket a pusztító szenvedély.

«Nem várt meg. Talán szökésnek véljem ezt a sietséget Párizsba?!» — olvastam zaklatott sorait. Azelőtt tiltották be folyóiratát, a Vremját, megértettem, mikor azt írta, hogy az élete kettétört... hogyan értettem volna meg. Hallgattam, de higgye el, megvolt rá az okom, az ön érdekében tettem. Rádadásul kevés pénzzel indult útnak, s nagyobb szerencsétlenség nem történhetett volna, mint hogy megállt Wieslandban. Az örökös «párviadala» a szerencsével; pedig az nem Artur király kerekasztala volt... Rossz előérzet kínozta, de akkor éppen nem álltam a háta mögött, hogy megkísérleljem visszatartani. Utólag azzal védekezett (vádaskodott?!), hogy az én előérzetem volt az ok: működött a telepátija (akárcsak a féltékeny emberé), s amiatt fordult meg a szerencséje. Az első három nap alatt ugyanis szédítő összeget nyert a ruletten; hogy aztán csaknem mindent elveszítsen. Végül 5 ezer frankkal a zsebében hozzám «menekült».

Persze akkor én már nem voltam a régi biztonságot jelentő sziget. Megérkezve Párizsba, sietett a Szajna bal partján fekvő panzióba.

«Azt hittem, nem jössz» — riadtam fel a merengésből, amikor berontott-(ál) a szobámba. (Tegeztelek — maradjon hát tovább a tegezés; ez még nem jelenti azt, hogy szent a béke.) «Írtam neked levelet is...» «Milyen levelet?!» Zavarom csak fokozta a rajtaütéses helyzetet. «Hogy ne gyere.» Engedelmesen hagytam, hogy kivedd kezemből a könyvet. Az ágyra hajítottad, meg sem nézted, hogy mit olvasok. Nyersen kérdezted, még nem vett erőt rajtad az ijedség: «Miért ne!» «Azért mert most már minden mind egy... Késő.» Elsápadtál, a lábad rogyadozott. Lehajtott fővel álltál velem szemben, nem mertél rám nézni, amikor csendesen ezt mondtad: «Polja, mondd el mindent, vagy belehalok.»

Utólag azt is a szememre vetted, hogy már akkor csak színleltem az együttérzést, másnak tartogattam kiporciózott gyöngédségemet. Azért ért ez a vád, mert a te szállásod felé tartva, egész úton fogtam a kezéd? Görcsös szorongásod rám ragadt, új, ismeretlen veszedelem előtt álltam, hogyne féltem volna, amikor még az a behemót kocsis is összerázkódott, valahányszor ráripakodtál, hogy hajtson gyorsabban... A szobádban aztán szokás szerint a lábam elé borultál: «Nem tudtam, hogy elvesztettelek.»

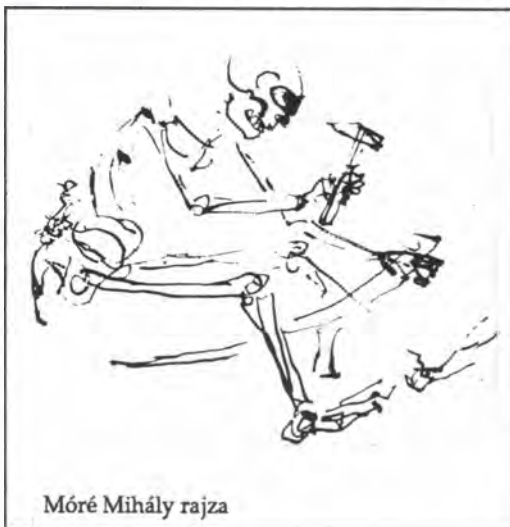
Ostoba liba voltam. Na és. Tehetek-e róla, hogy azelőtt viszolygással töltött el a testi-ség, büntudat kínozta, miért tagadjam. Hidegnek nevezted (utóbb kisszerűnek), mert nem voltam képes feloldódni veled... Salvador, bevallom, az első percben lenyűgözött. Ha sejtettem volna, hogy mennyire hitvány és alamuszi, s hogy később milyen ürességet fogok érezni e lealázó kaland után?!... Én, aki örökké a függőség miatt hadakoztam!... Neked lett hát igazad. Te jobban ismerted az

ilyen ringyótermészetet, te aki előfordult, hogy egy egész héten át idegen lebujsban éltél, ki tudja milyen mocsok csakával. Felfokozott lelkiállapotomban olyankor pusztán az érzékiségre redukáltam a férfiak alantas szenvedélyét, és büntetesképpen görcsös vallomásaid közben sem engedtem. Gondoltam, érd be alamizsnával.

...Párizsban én akkor napokig nem aludtam, nem ettem. Te céltalanul ódöngtél, persze a Latin negyed tájékán is, ahol Salvador azt üzentte nekem, hogy tifuszt kapott, s bujkált előlem («a szenvedélytől megkegyült bolond orosz nő elől!» — ezek az ő szavai? Remélem, nem te találtad ki — és nem az a valamelyik irományodban talán pont rólam mintázott veszedelmes bestia inspirált, aki vörösös hajával és macskaszemével mindenkit megőrjít —, csak hogy bosszúból most a szemembe vágd?!...)

A vége az lett, hogy még te vigasztaltál engem. Valami ismeretlen gonosz hatalomra hivatkoztál, mely sebet ejt rajtunk. De egy derűs reggelen, vigasztaltál, meglátod, éppoly váratlanul tűnteti el majd a kapott sebet. Nem fog vérezni sem kívül, sem belül. Földiepre szedsz, vagy mogyorót egy bokorról, így állsz bosszút az elszenvedett kínokért...

Minden dühös kirohanásod, minden kellehetetlen elvszerűséged ellenére annyi

Móra Mihály rajza

rosszul leplezett gyermekes, türelmetlen durcásság rejtőzött benned, hogy néha, mikor rád néztem, nem állhattam meg mosolygás vagy nevetés nélkül. Sokszor nem értetted, miért nevetek, s ez módfelett bosszantott, sértette hiúságodat. Mert az ön-emésztő gátlásosság alól te sem vagy kivétel. Ingerlékenységed múltán, jusson eszedbe, hányszor kínozta már a büntudat, hogy minden semmisség miatt tízszer jobban heveskedtél, mint kellett volna?!...

«Bűn-e — kérdeztem tőled —, hogy a verejtékcseppjeitől sem undorodom valakinek?» Hallgattál. «Eddig soha nem volt abortuszom — folytattam szenttelen hangon. — Azt mondták, szörnyen fáj. És mindez miatta, aki...» A düh nem engedte, hogy befejezzem.

Amikor D. eltűnt a lépcsőházban, a tovatűnő nap beleolvadt a mérhetetlen semmibe. Úgy úszott el az álomom is, mint egy fényt vesztett pikkelyű aranyhal. Melyik bakfisnak fordulna meg a fejében, hogy a híres emberek szakálla is káposztaszagú.

Ez idézte föl bennem Fjodor Mihajlovics elkínzott arcát; őt akkoriban egy egészen más, mondhatni hétköznapian valóságos

félelem tartotta fogva... Ébredéskor gyakran mesélt nekem visszatérő, nyugtalanító álmáról, amely egyszer az ő halálával ért véget. Voltak időszakok, amikor nyugtalansága alább hagyott; ilyenkor álmoskönyveket bújt, vajakosok meg orvosok tapasztalatára hivatkozott, akik szerint az álmokat könnyűszerrel föl lehet eleveníteni, csak ópiumot kell bevenni. Meg mernék rá esküdni, hogy ezúttal is képes lett volna elmenni a «kísérletezés» és kockázat legvégső határáig; a szörnyű álom, mint valami félelmetes, pusztító erejű rögeszme, ébrenléte alatt sem hagyta nyugodni. Egy-egy különös, bizarr kép az én képzeletemet is megmozgatta, de azt sehogys tudtam megérteni, hogy milyen élvezetet talál valaki az önkínzásban... Képes volt akarattal visszaálmódni magát a legriasztóbb s -visszataszítóbb külvárosi környezetbe, mert szentül hitte, hogy egy ártatlan, tizenkét-tizenhárom éves teremtesnek a megmentése az erkölcsi fertőből, nem csak a fizikai szennyből, az ő lelkismeretén múlik. Visszatérő álmában, beismerte, képtelen volt engedelmessé válni bármiféle parancsnak. Egy felfelé kanyargó lépcsőn találta magát (valószínűleg egy kastély volt, ahová az elrabolt, megalázott, rádadásul csúnyácska teremtest kellett követnie minduntalan. Szobáról szobára lökdöste az útjába kerülő inasokat és vendégeket; a rendkívül elegáns férfiak, köztük magas rangú főhivatalnokok komoran wisteztek, egyik-másiknak a nyakában fényes rendjel lógott; egy tekintélyt parancsoló kamarásnak, aki útját állta, kénytelen volt megtépni pompás ütökbe csavart hajtincset... Végül megpillantotta a lányt, amint sírva kapálózott, megkísérelte kitépni magát az elegáns, ám hozzá méltatlan (!) társasági urak buján ölelő karjai közül, de azok, felsőbbrendűségük és hatalmuk tudatával eltelve, cinkosan adták kézről kézre. Máskor meg sápadtan, hanyatt fekvé találta egy hatalmas kristály-csillárokkal és csupa aranyozott vagy porcelán burkolatú állóórával telezsúfolt táncteremben; finom túllruha lengedezett rajta a léghuzatban, nem lehetett tudni, csak elalélt, vagy tán már nem is él. E felfokozott szenvedélyű álmokban hogyne hitt volna az, akivel érkei az ébrenlét óráiban is játszottak...

Most, első szakításunk után bizonytalan érzés fogott el, amolyan képzelgészzerű rossz sejtélem, mint amikor valaki kábult fejjel megy, nem néz se előre, se hátra, s hirtelen egy koporsó formájú, nagy fekete batár alá kerülve, a lovak könyörtelenül eltapossák. Nehogy az a visszatérő álom, gondoltam, melyet ez a különös ember nekem mesélt, egy borzasztó befejezéssel érjen véget... Mondjuk úgy, ahogy egyszer — a kimerültségtől öntudatlanul álomba hullva — megtörtént vele már. Az inasok rohantak az ajtóhoz, zörgettek, végül be kellett törniük, mert zárva volt. És megtalálták őket, együtt abban az irdatlanul tágas teremben. A túllruhas törékeny leánygyermekkel — a kétkarú gyertyatartó síri világánál — ott feküdt ő is, átmetszett torokkal; a véres borotva mellette hevert. Borzalomtól eltorzult arcáról ítélve, sokáig kínlódhatott. S az órák össze-vissza jártak, kongatva zenéltek...

P.S. Fjodor Mihajlovics csak egy teljes hét múlva került elő kimerülten, elgyengülve, de esdeklő szemekkel és éhesen, mint egy kopott szőrű vad.

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>> folytatás a 17. oldalról

3.

Annyira különböztek egymástól, hogy talán nem is volt köztük sok érintkezési pont...

Bár, tegyem hozzá, igen gyakran csupán úgy tűnik, mintha nem volnának érintkezési pontok — mivel két emberi lény két külön, idegen világ! Mégis inkább átkos előítéletből, közönyből vagy csak lustaságból ered az, hogy látszat szerint osztályozzuk egymást elhamarkodottan. Némelykor jóvátehetetlenül.

A kibírhatatlan szomorúság megint, sírni szerettem volna. Félelmetesen hatott rám, hogy körülöttem minden idegen.

A kisszerűség néha ijesztőbb, mint a nyíltan vállalt gonoszság, a bűnözők fizikumáról is leolvasható hajlam. Sokkal jobban megrémít a kártevő, ha jelentéktelenségével igyekszik palástolni önformáló-önpusztító gyengeségét, emberi gyarlóságát.

A csalódás, a fájdalom utóélete bennem semmiképp sem akar önigazolás lenni. De ha visszagondolok az A. kicsinyes lázadásaira a közös ágyban (teszem azt, amikor a baden-badeni szállodában a lábujjkörmeimet piszkáltam, mire ő: "Nem kellesz. Kegyetlen vagyok, tudom; de menj az utadra!"... S testét közben hideglelés reszketés fogta el), feledtetni tudja-e velem, hogy mi alatt ő villámokat szórt felém — ez még csak karrierjének kezdetén volt —, bennem azokból a napokból, csak a szegény üszke maradt... Pedig nem készült soha színészi pályára: tragikán! Emberi méltóságát és női hiúságát porba tiporta az a hír, hogy ebéd helyett csak teának csúfolt lötytyöt és kenyeret hoztak fel szobámba, és gyertya nélkül, sötétben vártam ki a virradatot, ráadásul lázas is voltam, amíg újabb folytatásos kisregényemért otthonról a tiszteletdíjam megérkezett. (Közben már a *Bűn és bűnhődés* tervét s részleteit kínálgattam a szentpétervári kiadómnak. — A. morbid önérzettel, végtelen egoizmusával ettől az "abszurd" helyzetből fenséges úriasszonyi méltósággal zárkózott el, pedig ő ott sem volt velem akkor; utána viszont sok-sok hónapon át nem szégyellte kérni és várni tőlem a maga "járadékát"; mondjam azt, hogy infantilisán magakellett viselkedése és hűtlensége fejében.)

"Olyan durva és csüggedt az életem, hogy alig tudom elviselni!..." Ez volt a színpadi «nagymonológ» kezdete. Ha a kellő hatás történetesen elmaradt, a folytatás meredeken ívelt a magasságos égig: "Istenem, hát érdemes volt megszületni egy ennyiért?!"... Erre írásos bizonyítékokat osztogattott s hagyott hátra. (Kár, hogy csak erre.) Tulajdonképpen a "világszínpadhoz" kötődtek fellépései. Egyazon időben flörtölt például egy oroszul tudó holland orvostanhallgatóval, és (talán egy német származású) udvari orvossal. Nem tudta eldönteni magában, hogy melyiket válassza. De aztán: megúván a sápadt holland ifjú túl naturalista élménybeszámolóját a boncolásokról, a kész orvost választotta, akinek eleganciája és modora vérmesebb reményekkel töltötte el szívét... A karrier végzetes helyzetekbe sodorta s elhatározásokra készítette. Mintha illusztrálni akarta volna végül az én Raszkolnyikov-komplexusomat, amely tulajdonképpen a vér, a meghasonlott lélek és a romlott test regényévé nőtte ki magát. Rólam koráb-

ban egyszerűen úgy fogalmazott, hogy az édesszájú falánkság és a kurvák utáni szaladgálás tölti ki az ösztönéletemet. Az ő hajszája talán még most, annyi évtized múltán sem ért véget.

Úgy hallom, hogy sötét ruhában jár (végtere is túl van a harmincon), de inkább azért, hogy felhívja magára a figyelmet. Összeköltözött — állítólag már tervezik is, hogy egybekeljenek — egy huszonnégy-huszonöt esztendősz zurnalisztával, aki az én erkölcsfilozófiámra esküszik (s az én volt kedvesemre is persze). A jó és a rossz dilemmája, különösen a test álszenteskedő ördöge kínozza — gondolom mindkettőjüket. Meglehet, újdonsült hódolója (R.) is megszállottja lett ama gondolatnak (jaj, csínján kell bánni vele!), miszerint a vallás és a filozófia összefüggésbe hozható a férfi és a nő szervek szimbolikájával és közösülési rítusával... A tisztítóvíz messzire homálylik az A.-nál tizenhat évvel fiatalabb filozoptertől, aki talán misztikus áhítattal kötődik önként választott "mestere" volt ágyasához; ám ennél sokkal nyugtalanítóbb az örökölt Múza jövendő sorsa, amint egyenes derékkal, csipke főkötővel, buja száját parancsolóan összeszorítva várja és fogadja az én időmben esküdözve megtagadott (lásd: "A meztelenség iszonyat!") és vesztőhelyre kívánt érzékiség kísértetjárását.

(Utóbb névtelen levelet kaptam; benne a fent említett ifjú R(ozov) úr, sajnálatomra, mint "áldozat" említetik. Közös jóakarónk néhány idézettel is szolgál; nem szeretném, ha úgy fogadná az utókor, mint a különben nagyra hivatott, tehetséges titán aranymondásait: "Ha nálunk is eljön majd egyszer valamilyen Szent Bertalan éjszaka, Apollinarija az ablakból lőne a menekülőkre, és nem remegne a keze... Nem kíváncsi senki az orosz Medici Katalinra?"; "Kíméletlensége kezd elviselhetlenebbé válni számomra, higggye el D. Mester, mint az ön számára volt annak idején...")

(Függelék)

Apollinarija naplójából

1866. A húgomnak még külföldön megígérte, hogy türelmes és udvarias lesz velem... Mégis!

«Leküzdhetetlen vágyat érzek — lehelte az eszelős gyönyörrel —, hogy megtaposam a testedet!« Sikoltozva menekültem volna tőle; mire ő közönségesen nyakon csípett, és (egy degenerált hím kakadu hangján) szemberöhögött: "A groteszkbe hajló rút már rég kikezdte a szabályos, klasszikus szépségideált, amelyre még Puskin esküdni mert. Vigyázz, ne késlekedj!..."

Arca hideg és petyhüdt volt. Rémülten hagytam, hogy a kezébe fogja kezemet, és megérintse vele. A bőr vastag tapintású volt, utálkozva vettem ujjaim közé. Van némely ellenállás (fizikai is), mely megbénítja a szellemet.

«Azt képzeled, hogy az alvilági tévelygők közt nem az érzékeken túli lét után vágytam én is, mint te?! De minden hiába! — Az az elkeseredett kacagás, mintha a pokol bugyraiból jött volna, bárkit borzalommal töltött volna el. — Megjósolom különben — rebeget felájultán már —, hogy jövendő kudarcaidért is engem fogsz felelőssé tenni!«

1885. Mindent kipróbáltam, hogy el ne veszítsem ifjú férjemet. Még jeget is nyaltam vele. «Mit szólna a jég szagához... — kérdezte kissé szórakozottan. — Már-már perverzi-

tás, nincs igazam?»

Az író elveszítettnek hitt vázlatfüzetéből Sok szomorú tapasztalat után az ember megtanulja, hogy előre lássa felindulása következményeit.

Sebesen gázolt keresztül a haragos vízben úszó füves réten, ellenkező irányba az ólomszürke áradással. A hordalék — pajtagerendák, riadt majorság az örvénylésben szétroppantott ólok tetején, bolondul összevissza mutató falusi óra, kisulykolásra váró alsónemű — úgy kavargott a lassú, szeszélyes sodrásban, mint a könnyelműségre ítéltetett népség elkótyavetyélt élete.

Álmában a szalon zsúfolásig megtelt, s ő fuldokolt a ki nem élt örömtől.

"Ti, akik velem együtt látjátok a fojtogató bajt. Higggyétek el, én is gonosznak születtem, nyúgnék érzem a jövendő szerepét, úgyszintén a szerencsések örömét, s hányszor nem is lelkiismeret-furdalásból, csak gyöngegségből vagy álszeméremből engedtem jobbik énem ráabeszélésének. Csak az önmagunkkal, a természettel kötött szerződésünk lehet tartós. Méltatlannak érzem magam gyarló samaritánusként bizonygatni valamit is, amikor a mások arcát felmutató tükröm az egyedül hiteles tett."

Az álom változott. Váratlanul a kopasz dombra épített hagmakupolás templomban találta magát. Otthonosan forgolódtott a kicsiny térben, mégis, mint aki el-eltévedt, a falakba ütközött folyton. A kövek nedvesek voltak, akárha békanyállal kente volna be őket az idő. Besurrant az emlékezetében őrzött alacsony boltív alá; a híveket kereste, akik nem csupán alázatukat hozzák magukkal, hanem a pravoszlávok fennkölt hitű sebzett önértetét is.

Az apostolok rezzenetlenül, fagyos tekintettel néztek le rá, mint valami száműzöttre. Színes üvegorcájukról hiányzott a kétékedő mosoly, a vért forraló szenvedély. Egymaga tépelődött az üres szenthelyen:

"Hogyan állunk a bűnös erkölcsi tudatával?..."

Az élet teljes szépségének igényét ki-ki a maga mércéjével közelíti meg. Ismeritek a moszkvai fülemüle esetét? «Mit kóstál ez a csattogó izé?» — kérdi a söntéspulthoz lépő kalmár. «Száz rubelt.» «Süssétek meg!» Megsütötték, feltálaták. «Most szeljetek le belőle tíz kopejkányit.»

Mais passion"

"Hasztalan akartam korrigálni a természetet, azzal, hogy megpróbáltam üstökön ragadni a szerencsét. Megbékéltem a sorssal, annyi fölösleges sértettség után. A szép?! A magasztos?! A hősi?!... Mind-mind a Sátán kísértései.

Mikor már nem a test diktálja az érzéseket!...

Mikor a külső mozgás hiányát a belső kárpótolja.

Nem kívánom, hogy valaki ezt idő előtt megismerje.

(Epilógus)

Amikor visszatért a csöszkunyhóba, a vén paraszt, aki az itálról meg egyebekről gondoskodott, a tüzet piszkálta nagy szakértelemmel.

De hagyjuk

KÓDEX —

Románia nem egészen balkáni ország, ennél fogva a gondolkodásmód sem egészen az.

Erdélyben csak ott jelentkezik kihangsúlyozottabban, ahol a románság többségben van, de már a magyarság soraiban is jelen van.

Mi jellemző erre a gondolkodásmódra?

Ennek bemutatására két példát sorolok fel a régmúlt időkől, amelyek pontosan érzékeltetik azokat az állapotokat, amelyek ezt a gondolkodásmódot kitermelték, vagy éppenséggel ezt az állapotot eredményezték.

Az első példa Justinianus császár (527—565) idejéből való, közel 1500 évvel ezelőttről, amely a császárságnak alávetett egyház belső életéről tudósít, ahol mindent behálózott az önkény, a szolgálkúság és a korrupció. A ránk maradt kéziratos változatot Phtokhoprodromosznak, a császárság egyik leginkább talpnyaló udvari költőjének tulajdonítják. Valószínűbbnek tűnik, hogy a verset nem ő írta, és az igazi szerző ironikusan, gúnyból adta át a "szerzői jogot" Prodromosznak. A költemény mindenestre elkerülte az udvari cenzúra figyelmét, és átvészelte az évszázadokat.

"Az összecsukható szék nem tiéd, ne ülj azon! / Szomszédod nagyobb adagját sóvár szemmel ne figyeld, / s bárdolatlan szavaiddal meg ne sértsd az ő fülét! / Ő az első pap, s te sekrestyésünk segédje vagy, / Művész kézzel ő vezényli kórusunkat a misén, / míg te fülsértőn üvöltesz, s nem vagy kottaolvasó. / Pontosan tud számolni ő, és te vödörket cipelsz. / *** / Finom kecskebőr csuhát hord ő, s te holmi göncöket. / Van négy váltás lepedője s takarója, te viszont / Szalmányoszolyára dőlsz le, s tetvek hálótársaid. / *** / Az ok: / Nem vagy tisztos főúr vagy az őparancsnok gyermeke, / olcsó kaviárt zabáló kis szatócs volt az apád. / S az eredmény, a következmény: / Ő egész szekérderékkel gyűjt alamizsnát nekünk, / míg te birkanyáját őrzöl, kertben varjút hessegetsz. / Ő ringó hintóba ül, ha császárunkkal dolga van, / s te kövön csücsülve nézed, mint hajtát be hintáján."

A most következő példa, amely ugyanebből a korból maradt ránk, az eszményi állampolgár főbb ismérveit határozza meg, ami igen hosszú ideig Ceausescu Romániájára is jellemző volt, és példája talán ma is hat:

"Az eszményi állampolgár egy ilyen társadalom számára az, aki minden helyzetben boldog.

Aki nem esik kétségbe, mert nincs ez vagy az, hanem meggyőzi önmagát, hogy végül is nem is kívánta annyira azt a dolgot.

Az eszményi állampolgár a szüntelen jelennek él. Az emlékei szelektívek. Csak azt őrizi meg, ami jó, a rosszat nagyon gyorsan elfeledi.

Az eszményi állampolgár nem rágódik az állam problémáin, a vezetők bűnein, a felelősségnek még a fogalmát sem ismeri. Ezzel szemben ismeri a szabályt. Mindennap meg kell tömni a hasát.

Az eszményi állampolgár nem dolgozik nagyon sokat, hiszen aki sokat dolgozik, attól még többet követelnek. Így a munka helyett inkább csak panaszkodik, hogy neki mennyit kell dolgoznia. Hátha valaki megsajnálja, s ha nem, hát a panaszkodással is telik az idő.

Az eszményi állampolgár néma, mint a hal.

Vak, mint a vakondok.

Süket, mint egy kő.

Élelmes, ha a saját érdekeiről van szó.

Csak holnap ne legyen rosszabb, mint ma."

Jól példázta ezt a gondolkodásmódot a mesék világa is. A mesék többségében a szerencse, a véletlen a meghatározó elem, no meg a furfang. Túljárni a mások eszén, talán ez a legfontosabb:

"A nagyapó horgászott, a róka éhes volt. De neki eszébe sem volt nekiállni halászni. Megvárta, míg a szekér megtelt fagyott hallal, aztán kifeküdt az útra, holtra fagyottnak tette magát. A nagyapó boldogan feldobta a szekérre azzal, hogy milyen nagy szerencse érte: gyönyörű prémgallérral lepheti meg az öregasszonyt. A róka pedig ledobálta közben a halat, s bő vacsorájából maradt még másnapra is."

A mese azonban nem ért véget, (...) miközben a róka jószíven falatozik, megjelenik a farkas. Nagyon éhes szegény, és kérlelni kezdi a rókát, adjon neki is a halból. A róka a nagyapótól elleszte, hogy bele kell lógatni a horgot a lékbe, így fogja a halat, aki fogja. Ezt javasolja a farkasnak is, de figyelmezteti: nem szabad, hogy rángassa a farkát, amíg a hal jól meg nem fogta. A farkas így cselekszik, s természetesen belefagy a lékbe a farka.

Ha a mese most úgy folytatódna, hogy ne kövesd az álnok emberek tanácsait, még akkor sem, ha szakszerűen hangzanak, akkor logikus és érthető lenne.

De a mese újból csak másként folytatódik, mint ahogy elvárnánk. A róka nem bűnhődik meg azért, mert még a könnyen szerzett lopott halat sem osztotta meg társával, akivel ráadásul komázó viszonyban is vannak, hanem a ravaszság, sőt a gonoszság tovább ülheti torát, az erkölcsstelenséget nem bünteti semmi, mintha a furfang mindennél fontosabb érték lenne.

BEDER TIBOR: Gondolatok a jövő iskolájáról, Csíkszereda, 2001.

—INDEX

ZENE — TEGNAP, MA, HOLNAP 11

Virtuális zene

VIRTUÁLIS! Divatos szó. Nincs olyan beszélgetés, híradás, beszámoló, hogy egyszerű-kétszer elő ne fordulna a szövegben ez a "szép" idegen szó. Van benne valami eufónia — jólhangzás. A zenei fülnék is kellemes. Van benne egy kis előkelőség és kellő titokzatosság is. Mindenképpen MODERN, és a mi mai világunk kifejezője. Hogy mit is jelent tulajdonképpen, azt nem is tudjuk mindig pontosan. Beszélünk virtuális térről, virtuális világról, maholnap virtuális létről, virtuális korról, melyben élünk.

KÉPZELT VILÁG? MEGJÁT SZOTT VILÁG!

Azt hiszem, ez áll a legközelebb a virtuális megjelölés értelmezéséhez. Ez eddig is volt — mondhatnánk —, hiszen az egész művészet erre a képzelte világra játszott rá. Fantáziánk is, álmunk is a képzelte világba lendítenek át bennünket. Igen, de manapság ez a megjátszott világ "kézzelfoghatóvá" vált: különleges tv-szemüvegen át láthatom a VALÓSÁGGÁ LETT elképzelt, esetenként rögtönzött világot. Szimulált valóság, amely kezd valóságosabb lenni a valódinál. Lassanként behelyettesítjük a valódit a képzeltevel. Több időt kezdünk eltölteni a "túlnani!" világban, mint az itteniben. Valóságot építünk a VALÓSÁG helyett. Előnyeit nap mint nap bizonyítják az újabb alkalmazási területek és azok bekapcsolása ebbe a hatalmas, világméretű szellemi folyamatba. A folyamat feltartóztatathatatlant!

A virtuális zene fogalma oly régi, mint maga az emberiség. A bennünk felbukkanó zenei gondolatok, dallamok, harmóniak mind idetartoznak. Kezdetben nincs reális létük. A zeneszerző mindig virtuális zenét képzel el és csak azután "fordítja" le a valóság nyelvére. Egy-egy szép dallamra emlékezve is virtuális zenét hallunk magunkban; zenei emlékképeink bennünk szólnak meg, képzeletünkben. És mégis valóságosabban érezzük ezeket a lelki rezdüléseinket a fizikailag felhangzó zenénél. A fizikai zene tárgyi mivolta egyenesen visszatetsző is lehet képzeletünk végtelenségéhez mérten. Titokban mindig többre becsüljük a bennünk megszólaló virtuális zenét a fizikailag valóságosnál. Hogy mégis sokat hallgatunk való-

ságos zenét is, az egyszerű okra vezethető vissza: fel kell töltenünk fantáziánkat, szellemünket, egyrészt a már ismert és csodált zenékkal, és újabakkal is meg kell ismerkednünk. De a hangversenyteremből, a lemezelejátszótól mindig visszamenekülünk fantáziánk virtuális zenei világába. Akiknél nincs hová visszamenekülni, akik nem viszik tovább magukban a zenei élményt, a zenével való kapcsolat fel (vagy nagyon is kíl-) színes lesz, addig tart csak, amíg a zene reálsan, fizikailag megszólal.

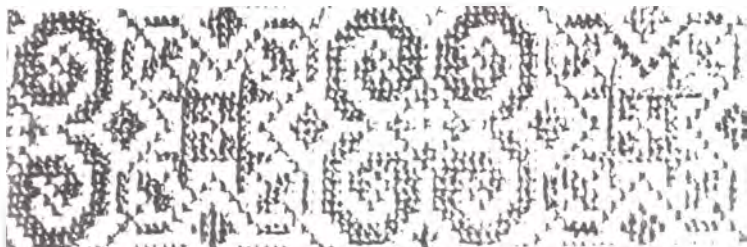
A virtuális zene sokféleképpen jelenik meg életünkben. A zenekari játékosok, a karmester, a szólisták játékát hang nélkül szemlélve szintén virtuális zenei élményben van részünk. Különösen akkor érvényesül ez a fajta hatás, ha ismerjük a művet és felismerjük a zenei részleteket a mozgások alapján. Érdekes hatás: a fizikailag felhangzó zene képi megjelenítése kapcsolódik ilyen esetekben fantáziánk virtuális zenei felidézéséhez: KÉPZELT ZENE VALÓSÁGOS MOZDULAT-SORRAL.

Az elektronikus zene is gyakran visz el minket virtuális világba. A hangok mesterségesen előállított tárgyi termékek, vízszintes (dallami!) kapcsolatok, akárcsak a harmóniak, mesterségesen előállított, spekulatív (számítógépes!) produktumok. Valóságosan megszólaló, de virtuális zene. Innen egy lépésre van az a megoldás, amikor az így keletkezett zenét valamilyen eljárással közvetlenül a hallóidegekhez kapcsoljuk: speciális tv-"szemüvegek" helyett valamilyen elektródokat vezetünk az agyba. De a manapság hallható, színpadra helyezett elektronikus zenék is elválasztják a virtuális zenei hangzásháttért a vele együtt felhangzó, akusztikus hangszereken (hagyományos hangszerek összessége) játszott valóságos zenétől. Valamit látnunk, hallanunk kell a hangversenyteremben, nem ülhetünk az üres színpad előtt a hangszórók virtuális-valóságos zenéjére fülelve. A mai jelző: ELŐRE A VIRTUÁLIS ZENÉHEZ (VILÁGHOZ), a holnapi jelige pedig: VISSZA A VALÓSÁGOS ZENÉHEZ (VILÁGHOZ).

TERÉNYI EDE

Decemberi évfordulók

- 1 — 200 éve született Christian Grabbe német drámaíró
250 éve született Johan Henrik Kellgren svéd író
- 2 — 70 éve született Gosztonyi Péter svájci magyar történész
- 3 — 380 éve született Bohuslav Halbin cseh író
570 éve született Luigi Pulci olasz költő
- 4 — 250 éve született Giovanni Pindemonte olasz költő
- 5 — 110 éve született Hirocu Kazuo japán író
- 6 — 270 éve született Sophie von La Roche német írónő
- 7 — 200 éve született Johann Nepomuk Nestroy osztrák író
40 éve halt meg Emil Zilliacus finnországi svéd kritikus
- 8 — 375 éve született Krisztina svéd mecénás
125 éve született Hortensia Papadat-Bengescu román írónő
270 éve született Girolamo Tiraboschi olasz író
- 9 — 100 éve született Lauro De Bosis olasz költő
100 éve született Ödön von Horváth osztrák író
370 éve halt meg Rimay János költő
- 10 — 180 éve született Nikolaj Alekszejevics Nyekraszov orosz költő
110 éve született Nelly Sachs német költőnő
- 11 — 125 éve született Harsányi Kálmán költő
- 12 — 180 éve született Gustave Flaubert francia író
190 éve született Gaál József író
75 éve halt meg Jean Richepin francia költő

- 13 — 130 éve született Franciszek Pik lengyel költő
- 14 — 410 éve halt meg Juan de la Cruz spanyol költő
110 éve született Szentimrei Jenő erdélyi író
- 15 — 80 éve született Nicolae Barbu román kritikus
- 16 — 130 éve halt meg Willibald Qlexis német író
80 éve született Aczél Tamás amerikai magyar író
60 éve halt meg Kibédi Sándor erdélyi költő
- 17 — 80 éve halt meg Gabriela Zapolska lengyel írónő
- 18 — 25 éve halt meg Bartalis János erdélyi költő
980 éve született Vang An-sih kínai költő
- 19 — 890 éve halt meg Abú Hámid al-Ghazáli arab filozófus
140 éve született Italo Svevo olasz író
- 20 — 10 éve halt meg Gagyi László erdélyi író
- 21 — 200 éve halt meg Gvadányi József író
140 éve született Constantin Mille román költő
200 éve született Tomasz Padura lengyel költő
- 22 — 140 éve született Sara Jeanette Duncan kanadai írónő
80 éve született Dékány Kálmán író
- 23 — 370 éve halt meg Michael Drayton angol költő
- 24 — 100 éve született Alekszandr Alekszandrovics Fagyeyev orosz író
210 éve halt meg Claus Fasting norvég költő
210 éve született Eugène Scribe francia drámaíró
- 25 — 225 éve született Sidney Morgan ír írónő
- 26 — 230 éve halt meg Claude-Adrien Helvétius francia filozófus
110 éve született Henry Miller amerikai író
- 27 — 280 éve született Franz Hemsterhuys holland filozófus
- 28 — 70 éve született Gáll István író
- 29 — 200 éve született Ján Galbavy szlovák író
20 éve halt meg Miroslav Křeza horvát író
75 éve halt meg Rainer Maria Rilke osztrák költő
- 30 — 90 éve született Augusto Frassinetti olasz költő
- 31 — 80 éve halt meg Kiss József költő
- ? — 310 éve halt meg Miron Costin román krónikás
180 éve született Jámbor Pál író

Jacobi-operettek

Helyes megfejtés esetén a rejtvény fősoraiban Jacobi Viktor két operettjének címét kapja megfejtésül.

VÍZSZINTÉS

1. Az egyik operett címe. 12. Magyar város lakója. 13. Lopva arra a helyre tesz. 14. ...trenk (Jókai). 15. A kimonó öve. 16. Üreg tág nyílása. 17. Örült, angolul. 18. Előtag: élet. 20. Képzés része! 21. Cipésszorszám. 22. Ingujját könyökéig húzza. 25. Arany, franciául. 26. Kairó folyója. 28. Összedől. 30. Szák kinyitása. 32. Riadó. 35. Táró (a bányában). 37. ...Allan Poe. 39. Logaritmus, röviden. 41. Olasz fesztiválváros. 43. Libahang. 44. Spanyol, osztrák és máltai gépkocsijelzés. 46. Francia király! 47. Spanyol, osztrák és svéd gépkocsijelzés. 48. Csodatevő kehely. 50. Égtáj. 51. A távolabbi. 52. Féméből készült ruhatartozék. 54. Daewoo autótípus.

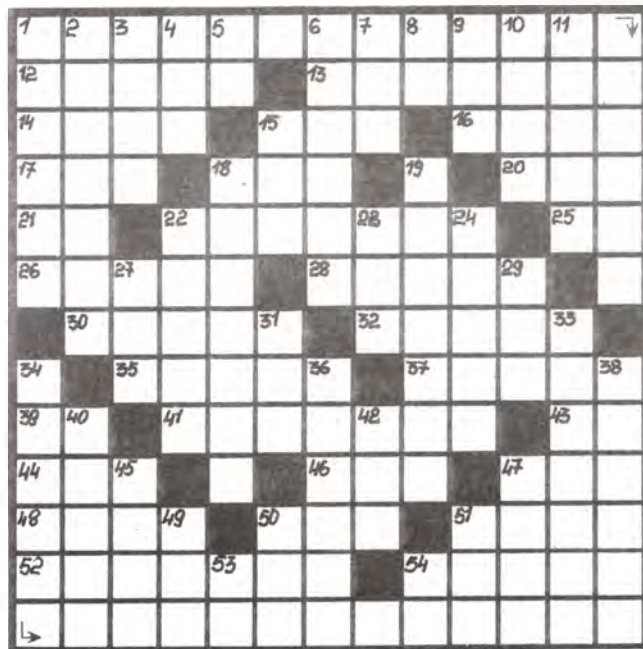

FÜGGŐLEGES

1. Kozák katonai parancsnok. 2. Rendet tesz a lakásban. 3. Hargita megye falu. 4. ...King Cole. 5. Gitárhúrok! 6. Kisebb motorkerékpár. 7. Kén, deutérium és jód vegyjele. 8. Zanzatej! 9. Kisebb fiútestvér (népies). 10. Magyar Szocialista Párt (rövidítés). 11. Otórai italt fogyasztó. 15. Import olaj! 18. Cipőt összepiszkol. 19. Megjelenési formával kapcsolatos. 22. Szaladás. 23. ...Sumac, a "perui csalogány". 24. Alarm. 27. Szemmel érzékel. 29. Egynemű kéreg! 31. Őn és nitrogén vegyjele. 33. ...kerül, rosszkedve van (két szó). 34. A másik operett címe. 36. Távolabb. 38. Tetejére hint. 40. A nyelvcső része. 42. Szélhárfa. 45. Nem az én tulajdonom. 47. Ez a közelebbi. 49. Némán lúgoz! 50. Egyhangú domb! 51. Osztrák, olasz és svéd gépkocsijelzés. 53. Páros móres! 54. Réz vegyjele.

BOTH LÁSZLÓ

A HELIKON 21-es számában közölt, E. Wedekind-művek című rejtvény megfejtése: A föld szelleme, A kamaraénekes.

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLOFFY ALADAR: világhalvára
SZŐCS ISTVÁN K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószerkesztő
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes túrdelés: NAGY Mária; nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245. Telefon: 132309, Fax: 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288